

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Slovinská a česká emigrace do USA po roce
1945 – příčiny a přijetí**

Veronika Hachová

**Bakalářská práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika HACHOVÁ**
Osobní číslo: **H07399**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové)**
Historie (dvouoborové)
Název tématu: **Slovinská a česká emigrace do USA po roce 1945 - příčiny
a přijetí**
Zadávací katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Slovinská a česká emigrace na konci 19. a 20. st. - obecná charakteristika, hlavní znaky
2. Historicko-politická situace ve Slovinsku a u nás po r. 1945 a 1948
3. Příčiny emigrace po r. 1945, cílové země a oblasti
4. Sžití s cizím prostředím, krajanské spolky, média
5. Vazby emigrace k vlasti a vazba vlasti k emigrantům
6. Dnešní situace emigrace po 1945, vazby k vlasti, kulturní život

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Matjaž Klemenčič: Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji. Maribor : Založba obzorja, 1987
Čuček, Janez: Sramota umira počasi : slovenska politična emigracija. Maribor : Obzorja, 1980
Corsellis, John: The Slovene political emigration 1945-50 Dve domovini. 1997/8, str. 131-159
Karel Kaplan: Útěky do emigrace 1948. HO 10, 1999, č. 9/10 Bořivoj Rekovský: Uprchlíci po "Vítězném únoru". Šenově u Ostravy : Tilia, 2004 (bibliografie)

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Aleš Kozár, Ph.D.

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

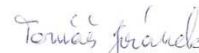
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.
V Pardubicích dne 21. 6. 2010.

Veronika Hachová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce, kterým byl Mgr. Aleš Kozár, Ph.D., za jeho rady, připomínky a ochotu.

Anotace:

Předložená práce je věnována stručným dějinám emigrace Čechů a Slovinců po druhé světové válce do USA. Stěžejní téma je zaměřeno na historicko-politickou situaci ve Slovinsku a u nás po roce 1945 a 1948. Cílem této práce je objasnit příčiny emigrace, popsat cílové země exulantů, vazby emigrace k vlasti a kulturní život krajanů mimo hranice rodné země.

Klíčová slova:

emigrace, exil, komunismus, demokracie, USA, Československo, Jugoslávie, Slovinci, 20. století

Title:

Slovenian and Czech emigration into the USA after 1945 – reasons and acception

Abstract:

Presented work is dedicated to concise history of emigration of Czech and Slovenian citizens to the USA after World War II. Thesis is focused on historical and political situation in Slovenia and in Czech lands after the year of 1945 and 1948. Main point of this work was to clarify causes of emigration, describe the target countries for emigrants and to explain any relations with the native countries and further cultural life abroad the native countries.

Key words:

emigration, exile, communism, democracy, USA, Czechoslovakia, Yugoslavia, Slovenes, 20th century

Obsah:

1. Úvod	8
2. Příčiny emigrace	10
3. Psychologické problémy emigrace.....	11
4. Touha po novém světě.....	14
5. Sen o svobodě a volnosti (Slovinci v USA).....	20
6. Komunistická tyranie.....	26
7. Politikové na útěku	30
8. Prověrka korespondence.....	32
9. Uprchlícké tábory	33
10. Rádio Svobodná Evropa (zkratka SE).....	35
11. Sokolský exil	39
12. Američtí Slovinci v Clevelandu	41
12. 1. Zakládání prvních slovinských obcí na území Clevelandu	42
12. 2. Slovinské národní instituce a jejich úloha při společenských a kulturních akcích.....	44
12. 3. Katolická církev.....	44
12. 4. Bratrské podpůrné společnosti	45
12. 5. Slovinské Národní domy	46
12. 6. Slovinská kulturní scéna v Clevelandu	46
12. 7. Podnikání.....	47
12. 8. Časopisy.....	48
12. 9. Jazyk	48

12. 10 Hudba.....	48
12. 11 Jídlo	49
13. Reemigrace	50
14. Přístup historiků k problematice emigračních procesů	52
15. Spolupráce slovinské vlády s emigranty v zahraničí	56
16. Závěr	58
Resumé:	60

1. Úvod

Předložená práce si klade za hlavní cíl vyložit čtenářům problematiku emigračních procesů (Čechů a Slovinců) po druhé světové válce do USA. Jedná se o jakousi mikrosundu do života a osudů prominentních osobností politického života, ale i do příběhů obyčejných lidí.

Často jsem se setkala s otázkou, proč jsem si vybrala právě tuto tematiku. Věděla jsem o existenci Centra pro exilová studia při Palackého univerzitě v Olomouci i o literatuře, která se vztahuje k problematice emigrace nebo exilu. Přesto jsem získala pocit, že je stále co zkoumat. Zdánlivě se může zdát, že je toto téma v dnešní době mladé generaci velice vzdálené, ale opak je pravdou. Ti, kteří si prošli tyraní komunistického režimu, velice neradi vytahují vzpomínky, které bolí i po tolika letech. A tak je velice problematické získat ucelený obraz toho, co se dělo na našem území před méně než půl stoletím. Dokonce i dnešní politická scéna se problematice na téma emigrace snaží pokud možno vyhýbat. I přesto, že jsou emigrační procesy 20. století značně rozsáhlé a pro vědní disciplíny jako je historie a sociologie velice významné, doposud nedošlo k jejich hlubšímu probádání a sepsání důkladnějších analýz. Jedním z důvodů, proč se tak nestalo, mohou být i sociopolitické zvraty na našem území. Vztah mocenských špiček k tomuto tématu a problému nebyl nikdy ryze neutrální a tato situace bohužel usměřňovala celkový výzkum. I po Sametové revoluci se toto téma nedočkalo svého znovuzrození. Téma emigrační a reemigrační problematiky bylo i nadále pojímáno víceméně z globálního hlediska. Autoři studií a literatury se zaměřili spíše na etnické procesy.

Emigrační historiografie se zaměřila spíše individuálně. Jejím tématem se logicky stala pouze emigrace západní, a to zejména vymezená politicky. Tento fakt bohužel velice často vedl k negativnímu (sebe)vymezování a doslova se dá říci k vylučování nepolitických emigrantů. Hodnotícím kritériem historiků se stalo vlastní ideové a politické zaměření. V tomto smyslu se determinovala analytická hodnota. Nedošlo k syntéze s domácím etnografickým studiem emigračních procesů. Situace se změnila teprve v 90. letech. Právě tehdy bylo založeno Centrum pro československá exilová studia při Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Stalo se tak za pobytu tehdejší Katedry humanitních věd a evropských studií FF UP, která navštívila Spojené státy americké a tam navázala kontakty s některými členy československého poúnorového exilu.

Ve své práci se budu snažit nastínit příčiny, které vedly mnohé emigranty k rozhodnutí opustit svou rodnou zemi, příčiny, které je donutily riskovat svůj vlastní život na hranicích

s Rakouskem a Německem. Ráda bych se zaměřila i na psychologické a sociologické problémy emigrantů, které je bohužel determinovali po jejich příjezdu do cílových zemí. Již na počátku byly na emigranty kladeny velice vysoké nároky. Samotné rozhodnutí zdali opustit své příbuzné, přátele a známé muselo být zajisté skličující. Většina z nás žije v symbióze a harmonii ve svém prostředí, kam pochopitelně řadíme i kulturu, tradice, zvyky, předsudky i vlastní pocity a zájmy, které nás dlouhodobě doprovází a ovlivňují. Skoro nikdo z nás si nedovede představit, že bychom byli najednou vytrženi ze svého domácího prostředí. Museli bychom opustit svou rodinu, příbuzné, kamarády, zpřetrhat své sociální vazby, na které jsme dlouhodobě fixovaní a naučit se žít v naprosto cizím a odlišném prostředí, kde bychom nemuseli rozumět ani místnímu jazyku. K pochopení politických emigračních procesů v roce 1948 a 1968 jsou důležité také historické souvislosti, a proto bych ráda provedla malý exkurz do českých a slovinských dějin emigrace již od počátku 19. století. Jedním z důležitých mezníků v životě politických emigrantů bylo, že první vlny emigrantů zajistili svým krajanům institucionální i společenské zázemí. Samozřejmě nesmím opomenout tematiku komunistických pohlavárů a jejich nekonečné pronásledování mužů, usilujících o demokratické principy v Československu a s tím spojené techniky a metody Státní bezpečnosti. Za velice zajímavé téma považuji problematiku zaměřující se na uprchlické tábory, kde se shromažďovali političtí i nepolitičtí emigranti a utečenci, aby byli dále posláni do cílových zemí. V této kapitole bych ráda popsala, jaký byl život uprchlíků v těchto táborech, jak s nimi bylo zacházeno a čím si museli projít, než se dostali na americký kontinent, do země svobody, volnosti a demokratických principů. Co se týče slovinské emigrace, ráda bych v této práci představila největší slovinské emigrantské město v USA. Jedná se o Cleveland, který se nachází na severu Ohio. Mým cílem je popsat život slovinských emigrantů v této destinaci. Ráda bych se zaměřila na vznik slovinské katolické obce v USA, na výstavbu slovinských Národních domů a na bratrské podpůrné spolky, které poskytli svým krajanům ochranu, pomoc i institucionální záštitu. Svou bakalářskou práci bych měla zakončit otázkou reemigrace krajanů do rodné země. Podle mého názoru je důležité vědět, jak se národ zachoval k lidem, kteří museli nedobrovolně opustit svou vlast a strávit více než čtyřicet let ve vyhnanství.

2. Příčiny emigrace

*Emigrace*¹ a reemigrace jsou historické pojmy, které provázejí české i slovinské dějiny jako červená nitka, jež proplétá osudy rozličných skupin lidí. Stěhování lidí můžeme v obecném měřítku pojmut jako univerzální jev, jež lidstvo doprovází od samého počátku dějin. Lidé nejčastěji odcházeli s nadějí na lepší budoucnost, za svobodnou politikou a vyznáním - tedy do země, která z nich učinila plnohodnotnou a sebevědomou bytost. Odlétali jako vlaštovky na zimu do teplých krajů. Toužili po svobodě, lepších pracovních podmínkách, zajímavějších výdělcích, všestrannějším uplatnění, snažili se opět nalézt sami sebe. V tomto kontextu se Spojené státy americké staly jakýmsi vroucím kotlem plným snů a nenaplněných přání.

Emigranti, uprchlíci či *exulanti*² se prakticky vyskytují ve všech historických epochách. Ve světovém měřítku byl významný již exodus Židů. Z dnešního pohledu můžeme za první ekonomickou emigraci považovat již kolonizaci střední a východní Evropy v 13. – 15. století. Velké emigrační vlny byly zapříčiněny též náboženskými důvody, které přinesly mnoho občanských a náboženských válek v průběhu 16. a 17. století. 19. století bylo obdobím masové emigrace do USA a to zejména z Irska, Německa, Itálie, Polska a Českých zemí. Tyto poměrně masové emigrace vyvstaly z hospodářských důvodů v důsledku většího demografického růstu a nedostatku půdy. Pro novodobé dějiny 20. století jsou charakteristické útky lidí, kterým by v rodné zemi hrozil útisk, perzekuce, pronásledování, ba dokonce smrt pro jejich přesvědčení, názory či národnost. Příčinami, které vedly k těmto početným emigračním vlnám, byly následující historické události: první světová válka, ruská bolševická revoluce, pád Osmanské říše, druhá světová válka a nacismus, pád koloniální moci v Africe,

---

¹ Emigrace je odvozena z latinského slova ex-migrare = vystěhovat se. Jedná se o opuštění země původu a přestěhování se do jiné země.

² Pojem exulant je odvozen z latinského exul = vypovězený. Jedná se o nedobrovolný odchod ze země často spojený s myšlenkou na opětovný návrat. Exulant tedy odchází pouze dočasně. Historicky známým případem exulanta je například Jan Amos Komenský

sovětský vliv ve střední a východní Evropě, arabsko-izraelský konflikt, vietnamská válka či diktátorské režimy.³

Uprchlíci byli, jsou a budou přínosem i obohaciteli kultury, společnosti, vědy a techniky hostitelských zemí.

3. Psychologické problémy emigrace

Emigrace zajisté patří mezi jedno z nejzávažnějších rozhodnutí, které musí jedinec ve svém životě učinit. V průběhu rozhodování zda opustit či neopustit rodnou zemi jsou na člověka kladeny zvláště vysoké nároky i značná dávka odpovědnosti. Mezi jednotlivými emigranty a exulanty jsou lidé, kteří se liší zejména svými charakterovými vlastnostmi a řídí se jiným prahem svých morálních zásad a principů. Velký nátlak na psychiku jedince vytváří náhlé a násilné vytržení z domácího prostředí, rodné země, z okruhu přátel a známých, i dlouhodobých spolupracovníků v zaměstnání. Jednotliví emigranti či exulanti a jejich rodina přicházejí do zcela odlišného a cizího prostředí proto, aby se zde pokusili vytvořit si nové živobytí a pomoci svým bližním v dalších osudových situacích, jež před ně život předkládá. Pro mnohé emigrace znamená též přeměnit svůj dosavadní zaběhnutý styl života, rezignovat na svoji vybudovanou kariéru a postavení a tím zpřetrhat pavučiny četných mezilidských vztahů a kulturních hodnot. V tomto smyslu lze emigraci považovat za významnou událost, která může zanechat i trvalé psychické následky, jež jsou ale podmíněny jak věkem, tak vzděláním, ale i jednotlivými charakteristickými rysy každého jedince a zejména motivy, které vedly dotyčné k trvalému opuštění vlasti.

Emigrace sebou bohužel přináší i dlouhodobý stres, který může narušit znaky osobnosti, její projevy a další rozvoj. Do jaké míry je člověk determinován svou psychikou lze vyzorovat na schopnosti jedince zachovat si svou vlastní národní identitu, kreativitu a pracovní výkonnost v novém prostředí. Identitou lze rozumět, jaký vztah emigrant pociťuje ke své rodné zemi a národu. Jsem Čech, Evropan či světoobčan? Zním své národní kořeny nebo jsem svou rodnou zemí spíše vykořeněn? Mám se hrdě hlásit ke své minulosti nebo se snažit splynout s prostředím? Těžké otázky, na které ne jeden z emigrantů či exulantů těžko hledá jasnou odpověď.

---

³ HABSBAWN E. J. E. *Věk extrémů: Krátké 20. Století 1914 – 1991*. Praha, 1998. ISBN 80-7203-185-6.

Většina z nás žije v symbióze a harmonii ve svém prostředí, kam pochopitelně řadíme i kulturu, tradice, zvyky, předsudky i vlastní city a zájmy, které nás dlouhodobě doprovází a ovlivňují. Z občana a příslušníka státu se vlastně ze dne na den stává cizinec, který je vyřazen z jedné společenské skupiny a je donucen zařadit se do skupiny nové, neznámé. Příchodem do nového prostředí začíná proces přizpůsobování – adaptace. Důležitým prvkem adaptace je potřeba vytvořit si k novému prostředí kladný citový vztah. Každý jedinec se zpočátku snaží v novém prostředí zorientovat, poznávat a srovnává s předešlými zkušenostmi a zážitky. „*Rychlost a stupeň adaptace emigrantů jsou nejlepší ochranou jejich duševního zdraví.*“⁴ Vyšším stupněm adaptace je integrace, kterou můžeme pochopit jako úspěšné dovršení adaptace jedince, o kterém víme, že se začlenil do nového prostředí, naučil se v něm optimálně žít a byl novým prostředím bez výhrady přijat. Tento stupeň adaptace může probíhat i několik let s různými pozitivními i negativními výkyvy až krizí. Jedni se snaží zařadit do nového prostředí a sžít se s ním, druzí si udržují odstup a zachovávají si svou osobní, národní či politickou identitu. „*Integrace je výsledkem dlouhodobého procesu učení rozumového i citového. Je to proces přijímání odlišností a zpracovávání změn, proces zachování duševní rovnováhy v novém, dynamickém, často zatěžujícím životním prostředí. Neúspěšná integrace může mít za následek dlouhodobé pocity vykořenění, ztrátu pocitu bezpečnosti, důvěry a sebedůvěry, dlouhodobou ztrátu tvořivosti a radosti ze života. Může vést k apatii a depresi, strachu a ztrátě smyslu života.*“⁵ V této problematice můžeme narazit i na pojem hyperintegrace, s kterým se setkáváme víceméně ve spojitosti s druhou generací emigrantů. Tito lidé mají potřebu být rovnoprávným členem určité společenské skupiny, třídy nebo sekty, ale zároveň se stydí za svůj původ, jazyk nebo rodinu. V opačném pólu jsou tu i případy maladaptace, které se projevují netaktním používáním rodného jazyka a nerespektováním zákonů, názorů a tradic domorodých obyvatel. Nejideálnějším středem je tedy „normální“ integrace, jež usiluje o přirozenou snahu sžít se s daným prostředím bez ztráty sebe sama, tradic, zvyklostí a minulosti všeobecně. Mezi faktory, které snižují pravděpodobnost vzniku integračních poruch, patří například harmonický rodinný život, uspokojení v práci nebo vytvoření sítě mezilidských sociálních vztahů. Z tohoto podle mého názoru vyplývá, že emigrace je opravdu dlouhodobý proces, jenž se utváří i přes několik generací, které se od sebe navzájem liší různými individuálními prvky a snahou o soužití s prostředím. Celkový proces může být doprovázen psychickými i fyzickými výkyvy, jež jsou odvislé od celkového duševního zdraví jedince.

---

⁴ DIAMANT J. *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc, 1995, s. 20. (dále citováno jako Jiří Diamant).

⁵ Jiří Diamant, s. 110.

Migrace mezi rodnou zemí a novým prostředím, do něhož se snaží jedinec začlenit, mohou mít za následek i psychologické riziko pro děti. Vysoké procento odchylek se projevuje především ve změně chování a jednání dětí. Výzkumy vědců u mnoha dětí ukazují na *posttraumatickou stresovou poruchu*.⁶ (Jiří Diamant, s. 130). Emigrace tedy může způsobit i trvalé změny v citovém prožívání jedince. V důsledku interakce u emigrantů často docházelo k pocitům deprese, stesku po starém domově, frustraci a sociální izolaci. *“Totalitní systémy často využívaly nebo zneužívaly strachu, úzkosti i deprese emigrantů ke svým účelům. Pro některé emigranty se život za těchto podmínek stal nesnesitelným. Někteří se pokusili promyšleně či impulzivně spáchat sebevraždu.”*⁷ „Verdonk 1977 uvedl, že při výzkumu souvislostí mezi migrací a psychickou poruchou je třeba brát v úvahu následující faktory: rozsah a druh změn v sociálním prostředí, zeměpisnou vzdálenost, okolnosti, za nichž došlo k emigraci, kulturní, ekonomické a sociální zvláštnosti vlasti a hostitelské země – a konečně zvláštnosti samotného emigranta.“⁸

Negativní vliv emigrace se projevoval i v procesu osvojování si nové řeči, kultury, tradic a zvyklostí. Důležité bylo také seznámení se alespoň se základními fakty o historii a zeměpisnými zvláštnostmi charakteristickými pro danou oblast. Ukázalo se, že podle úrovně zvládnutého jazyka – jak písemného, tak psaného projevu, domorodci posuzovali stupeň adaptace jedince. Domluvit se je základní podmínkou pro vytvoření sociální sítě, tedy vztahů nutných k získání zaměstnání, ale i k navázání nových vztahů v soukromém životě.

Na druhou stranu je potřeba si přiznat, že emigranti se mnohdy velice liší od osob, které nikdy svou zemi neopustili. Obecně mají širší rozhled, větší zkušenosti se životem v jiném, dosti odlišném prostředí, snadněji mohou hodnotit a srovnávat na základě svých nabytých zkušeností.

---

⁶ Tato porucha se projevuje problémy se spánkem, častou úzkostí, znaky vitálního vyčerpání, zemdleností, zúženým myšlením, pocitem, že žádné city nejsou prožívány, ztrátou smyslu pro realitu.

⁷ Jiří Diamant, s. 167.

⁸ Jiří Diamant, s. 124.

4. Touha po novém světě

„Dějiny krajanů, kteří opustili starou vlast a hledali za jejími hranicemi nový domov, jsou nedílnou součástí dějin národa.“

(Josef Polišenský)

Na přelomu 19. a 20. století odcházelo mnoho vystěhovalců za novým a lepším domovem. Vysněným místem se stala půda Nového světa – zejména Spojené státy americké, Kanada a Latinská Amerika. První ohniska vystěhovalectví u nás se rozkládala blízko oblastí, ze kterých lidé emigrovali z náboženských důvodů již v průběhu 18. století. Jednalo se o východočeské oblasti mezi Rychnovem nad Kněžnou, Čermnou a Lanškrounem. Na východní Moravě dominoval specifický pás od Hukvald až k branám Ostravy.

„Pro většinu vystěhovalců znamenaly Spojené státy kulturní šok. Odlišný byl způsob farmaření i život ve městech. Jinak byla organizována práce v továrnách, na jatkách či balírnách masa, neznámou byla práce na naftových polích Pensylvánie. Adaptaci v novém prostředí usnadňovaly krajské spolky, které pomáhaly získat zaměstnání, bydlení, pořádaly kurzy angličtiny i kurzy o tom, jak se stát správným americkým občanem. Pozvolna se měnilo jejich chování. Ženy dávaly navenek tuto proměnu najevo změnou oblečení.“⁹

Část vystěhovalců se usazovala ve městech. Jednalo se především o řemeslníky, kteří si za své budoucí působiště vybrali New York, Chicago a St. Louis. Pro Chicago byla charakteristická těžká práce v železárnách a na pilách. V Saint Louis řemeslníci obsadili přístavní část, která byla známá tím, že se zde před lety usadilo francouzské obyvatelstvo. V roce 1854 tu založili první český podpůrný spolek: Česko-Slovanskou podporující společnost, která byla prvním oficiálně registrovaným krajským spolkem v USA. Vznik souvisel s nejaktuálnějšími potřebami prvních Čechů a to i s jejich podporou v případě nemoci a úmrtí. Spolek plnil i kulturní a společenskou funkci. Dodnes existuje a jeho hlavní pobočka je v Chicagu. Má desítky poboček po celých Spojených státech amerických, z velké části zde působí potomci českých vystěhovalců. Rok na to Češi postavili dokonce i první český kostel na americké půdě zasvěcený svatému Janu Nepomuckému. Roku 1859 byla založena také Slovanská Lípa a týdeník Národní noviny, jeden z časopisů, k němuž dal podnět

---

⁹ DUBOVICKÝ, I. *Češi v Americe: České vystěhovalectví do Ameriky a česko-americké vztahy v průběhu pěti staletí*. Praha, 2003, s. 19. ISBN 80-862-39-04-7. (dále citováno jako České vystěhovalectví do Ameriky).

Vojtěch Náprstek.¹⁰ Druhým vznikajícím časopisem byl *Slovan* americký, založený zhruba ve stejné době v Racine. I New Yorkem procházela jedna vlna přistěhovalců za druhou. Nejoblíbenějším místem pro usazení se stal jižní cíp Manhattanu mezi ulicemi Houston, Avenue a Eight Street.

Počátky českého Chicaga byly velice skromné. Lidé si tu našli zaměstnání v krejčovských dílnách, na jatkách, pilách a dřevozpracujících podnicích. Roku 1866 zde byl založen Československý dělnický spolek. V 70. letech dokonce vznikl i pěvecký sbor Hlahol. Když v roce 1871 došlo k požáru Chicaga, Češi se sdružili a vybudovali chicagskou malou Plzeň. Nacházely se zde obchody s českými firemními nápisy, různá kulturní zařízení jako české školy, divadlo Thalia, Soukromá banka Kašpara a Karla, největší český chrám svatého Jana Nepomuckého a pivovar dominující svým přízviskem - největší český podnik v Chicagu. Roku 1884 dosáhla přistěhovalcká vlna v Chicagu svého vrcholu a Chicago se tak stalo střediskem dělnického hnutí.

Přistěhovalci z venkova se usazovali ve farmářských oblastech. Farmář musel nejprve vyčistit pozemek, vykácet porost a teprve poté se mohl pustit do nedotčené prérijní půdy. Ti, již si přivezli alespoň nějaké peníze na zakoupení půdy, dobytka a nástrojů, preferovali v první řadě Wisconsin nebo jih Texasu. Velkou nevýhodou pro vystěhovalce bylo, že neovládali anglický jazyk. Z tohoto důvodu se povětšinou usazovali v blízkosti Poláků a Němců, s kterými se lehce dorozuměli. Příkladem takové osady byl Cat Spring. Později se přistěhovalci usazovali dále na sever do přilehlých hrabství směrem k Austinu. Postupným osidlováním jednotlivých oblastí zde vznikl řádek osad, jenž nesl česká jména: Dubina, Hostýn, Frenstat, Frydek, Marat nebo Praha. Povětšinou se jednalo o lidi pocházející z Moravy, tím pádem se o nich hovořilo, jako o texaských Moravanech. Většina příchozích patřila mezi katolíky, menšina k protestantům. Po usídlení ve městech někteří vystoupili z církve a zařadili se k hnutí volnomyšlenkářů – *Free Thought*.¹¹ Katolicismus jim připomínal útisk Habsburků. V USA se věřící museli sami postarat o své kostely. Tím pádem vznikaly rozpory mezi katolíky a svobodomyšlnými, které přetrvávaly po celou dobu existence české Ameriky. Ale je pravdou, že si čeští volnomyšlenkáři zakládali tzv. národní spolky. Snažili se vytvořit si vlastní ideologii, kterou stavěli na rovnostářském principu.

---

¹⁰ Vojtěch Náprstek (1826 - 1894), významný český vlastenec, národopisec a zapálený bojovník za pokrok.

¹¹ Volná myšlenka byla výrazem liberálního myšlení na přelomu 19. a 20. století. Jejím programem byla odluka státu od církve. Neznámějším volnomyšlenkářem byl Francisco Ferrer Guardia.

Do Wisconsinu se většina dostala poměrně levnou lodní dopravou přes Liverpool, řeku sv. Vavřince a „velká jezera“. Wisconsin byl nový stát, který byl přistěhovalcům schopen nabídnout lacinou půdu. Lacinost a četnost pozemků však vykouplila tvrdá práce a kácení lesů, které neměly daleko přímo k pralesu. Dalším důležitým střediskem bylo město Milwaukee, kterému Češi přezdívali „Milváňky“. Prosperovalo zde především pivovarnictví. Nejméně se vystěhovalci usazovali na jihu, kde nejdůležitější osadou byl Petersburg blízko Richmondu. Konec první přistěhovalecké vlny učinila americká občanská válka v letech 1861 – 1865. Češi se řadili do skupiny odpůrců otroctví a stali se stoupenci strany Abrahama Lincolna. Někteří dobrovolně vstupovali do vojsk Severu. *„Mezi prvními Čechy, kteří vstoupili do armády Unie, byl Jan Borecký. Patřil k nejvýznamnějším Čechům, podílel se na rozvoji spolkového života krajanů, krajského tisku a českého sociálního hnutí v USA.“*¹²

Druhá přistěhovalecká vlna mířila přes řeku Mississippi – Missouri na západ, kde se tehdy nacházelo tzv. indiánské teritorium. Ve většině případů se přistěhovalci ocitli spíše v málo osídlených oblastech a zabýdli se na farmách roztroušených v dané oblasti. Dále na západ se důležitými středisky stala Nebraska a Kansas. Do Kalifornie se lidé nechali zlákat vidinou bohatství v době zlaté horečky v letech 1848 – 1850. Teprve 20. století přineslo převrat a lidé sem začali proudit za filmovým průmyslem. V dnešní době se na území Kalifornie nachází vůbec asi největší počet občanů, jež si sou vědomi svého českého nebo slovenského původu.

K vyvrcholení emigrace došlo před první světovou válkou. Noví příchozí po roce 1880 se od prvních vln přistěhovalců lišili vyšším stupněm vzdělání. V 60. letech se začaly objevovat jazykové příručky a slovníky, díky tomu se snížil počet analfabetů a nevzdělaných jedinců. Příchozí se ihned začali učit anglicky a sledovali americký tisk. Stále častěji se čeští přistěhovalci snažili o získání amerického občanství a mimo jiné se nechali zapisovat do voličských seznamů. Osmdesátá léta v Americe byla zajisté obdobím prosperity. Na přelomu století se do popředí dostala města Cleveland, Pittsburgh a o prvenství soutěžila města New York a Chicago. V New Yorku žili hospodářsky a kulturně vyspělí Češi, což je patrné na publikaci Velký New York. Tato publikace popisuje dějiny města a jeho jednotlivé české čtvrti, obsahuje průvodce po městě a okolí i informace o českých podnicích. Právě v New Yorku měly české firmy monopol na výrobu a obchod s perleťovými knoflíky. Mezi nejvíce preferované farmářské oblasti patřily státy Texas a Nebraska. Nejlépe se dařilo individuálně hospodařícím farmářům v oblasti Středního západu. Z přelidněných velkoměst se Češi

---

¹² České vystěhovalectví do Ameriky, s. 26.

postupně stěhovali na okraj města nebo do předměstí. Zemědělská výroba začala být závislá na pohybu cen na světových trzích a byla kontrolována monopolními železničními společnostmi.

Za první světové války byli Češi nabádáni Československou národní radou americkou k šíření protirakouské propagandy a podpoře válečného úsilí. Mimo jiné byly navázány styky i se zástupci jiných národnostních skupin a zrodilo se úsilí snažící se o vytvoření spolupráce mezi všemi Američany slovanského původu. Američtí Češi a Slováci měli podíl především na finanční podpoře prvního odboje. Hlavní náborové a výcvikové středisko bylo ve Stamfordu. Výcvik dobrovolníků, kteří později odešli na frontu, proběhl ve vojenském táboře v Connecticutu. Vedle toho existovalo i několik dalších středisek v New Yorku, Chicagu, Omaze a Clevelandu. Během války zasílali krajané do Čech ohromné zásilky potravin, šatů a lékařských potřeb. Velký podíl na této akci měly ženy. Sdružily se do spolků „Včelky“. V této činnosti pokračovaly i po ukončení války pod vedením Československého pomocného výboru.¹³ Kromě tisíce krajanů se odboje zúčastnila i řada Američanů. Pozemky v Connecticutu věnovali na vybudování výcvikového tábora pro naše legionáře,

Meziválečné období je obdobím vzájemné inspirace. Byly navázány oficiální diplomatické styky, zesílily vazby obchodní i kulturní. Čeští umělci a podnikatelé se stali přínosem pro Spojené státy, které nadále představovaly zemi velkých možností. Naopak i z USA do Československa pronikaly nové podněty modernější průmyslové výroby, ale i podněty náboženské. Pro období mezi dvěma světovými válkami je též příznačné, že se řada církevních a světských škol náhle proměnila na školy dvojjazyčné a nakonec přímo americké. Už před rokem 1941 jsou patrné pokusy o navázání styku s jinými slovanskými etnickými skupinami. *„Z podnětu Chorvatů došlo k založení Amerického slovanského kongresu, jehož úkolem bylo bojovat proti nacistické propagandě ve Spojených státech, ale také v jiných oblastech amerického kontinentu.“*¹⁴

Za druhé světové války se staly naše zastupitelské úřady a krajanské kolonie prvními složkami zahraničního odboje. 19. 3. 1939 vystoupil Edvard Beneš v Chicagu s výzvou do boje proti nacismu. S údivem našel českou a slovenskou Ameriku připravenou a odhodlanou podpořit ho jako vůdce zahraničního odboje. Češi a Slováci v Americe využívali všech forem boje proti nacismu – ovlivňování amerického veřejného mínění, tištěné brožury, články

¹³ České vystěhovalectví do Ameriky, s. 35.

¹⁴ POLIŠENSKÝ J. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky II.: Češi a Amerika*. Praha, 1996, s. 102. ISBN 80-7184-147-1. (dále citováno jako Josef Polišíenský).

v tisku, intenzivní dopisové kampaně na adresu členů Kongresu a v neposlední řadě rozsáhlé finanční sbírky.¹⁵

Spojené státy americké poskytly mimořádnou poválečnou pomoc, zejména prostřednictvím organizace United Nations Relief and Rehabilitation Administration i prostřednictvím Mezinárodního červeného kříže. V něm se angažovala Alice Masaryková. „*Na organizaci poválečné Evropy se značně podílela i Eleonor Rooseveltová. Rovněž pomáhala při zajišťování pomoci uprchlíkům, ať už v průběhu války nebo po únoru 1948, kdy spolupracovala s naším Americkým fondem pro československé uprchlíky*“¹⁶

Období po roce 1948 je často nazýváno soumrakem české Ameriky. Příčinou tohoto prohlášení je velice rychlý proces asimilace od konce 40. let. Ústřední organizace, které se osvědčily v období světových válek, se začaly pomalinku rozpadat. Postupně zanikly nebo se zcela přeměnily i katolické časopisy. Ze starých tradic se žilo jen v Texasu a Nebrasce, kde se udržely podpůrné společnosti. Zájem o dějiny krajanského hnutí podporovala organizace Czech-American Heritage a tradiční střediska češství na vysokých školách například v New Yorku, Chicagu, Nebrasce a Texasu.

Sociální a profesní struktura vln roku 1948 a 1968 se lišila větším počtem intelektuálů a politicky prominentních osobností, z nichž někteří byli doma perzekuováni. Výrazně se lišil i mechanismus odchodů. Většina emigrantů si prošla mnohdy i hrůzostrašným pobytem v uprchlických táborech, který se jim nenávratně vryl do paměti.

Ke změně dané situace došlo v šedesátých letech, kdy na post prezidenta nastoupil *John F. Kennedy*,¹⁷ člen demokratické strany. Prohlásil, že Amerika je zemí všech přistěhovalců a její jednota je založena na rozdílnosti jednotlivých složek.¹⁸ Od té chvíle opět vzrostl zájem krajanů o starou vlast. V hojném počtu se začaly rozšiřovat jednotlivé rodinné rodokmeny a navštěvovat místa, kde předkové kdysi bydleli. Zvýšil se zájem krajanů o Československo a zpětně i zájem Čechů a Slováků o Ameriku. Přímo v Texasu vznikl Spolek amerických

---

¹⁵ České vystěhovalectví do Ameriky, s. 43-44.

¹⁶ České vystěhovalectví do Ameriky, s. 47.

Eleon Rooseveltová (1884 - 1962), manželka 32. Prezidenta USA Franklina D. Roosevelta, v letech 1933 – 45 vykonávala funkci první dámy USA, po manželově smrti se věnovala činnosti v oblasti lidských práv, zejména práv žen.

¹⁷ John F. Kennedy (1917 – 63), 35tý prezident USA, hlásil se ke katolické církvi, poslední demokratický kandidát ze severních států, dosud je nejmladším zvoleným prezidentem, který nastoupil do úřadu ve 42 letech.

¹⁸ Josef Polišenský, s. 110.

učitelů slovanských jazyků a u nás v Praze byly zahájeny každoroční červencové kurzy výuky češtiny.¹⁹

V 70. a 80. letech na Ameriku dolehla naftová krize, inflace a regrese. Díky tomu byl pozastaven emigrační vývoj. Poslední vlna přistěhovalců přišla po roce 1968. Pověštinou patřili ke generaci, která již doma prošla odbornými středními či vysokými školami. Mnozí se aktivně účastnili politického života v *období Pražského jara*²⁰.

Politické změny po roce 1989 umožnily svobodně cestovat oběma směry. Toto zapříčinilo, že mezi krajany, zvláště u mladé generace, opadl zájem o spolkovou činnost. Některé spolky se dokonce přeorientovaly na pomoc při zajišťování studijních pobytů v USA, oboustranného turizmu, na prezentaci české kultury nebo na rozvoj spolupráce ve vědě. Rozmachu dosáhla zejména genealogie, která se snažila Čechům pomáhat při hledání kulturního dědictví jejich předků.²¹

Nyní lidé odcházejí především za lepším uplatněním, které nacházejí v ekonomicky vyspělejších zemích. Někteří získávají nové zkušenosti a vracejí se zpět a jiní zakotví v nových domovech. Na žebříčku významných novodobých ekonomických destinací stále zůstávají Spojené státy americké. Prim v dnešní době hraje Austrálie a Nový Zéland.

Dnes v ČR existuje řada sdružení, jež se podílejí na upevnění vztahů mezi Spojenými státy americkými a česko-moravskou kotlinou. Střediska pro americká studia vznikla na univerzitě v Praze, Brně Olomouci a Plzni. Vedle českých amerikanistů zde působí i přednášející z Ameriky a Kanady.²²

---

¹⁹ Josef Polišenský, s. 111.

²⁰ Pražské jaro – politické události v komunistickém Československu po roce 1968.

²¹ České vystěhovalectví do Ameriky, s. 53.

²² Josef Polišenský, s. 114.

5. Sen o svobodě a volnosti (Slovinci v USA)

Na území Severní a Jižní Ameriky Slovinci obsadili podobnou krajinu, jako ve své rodné zemi – a to mírné pásmo. Na severu se nejvíce se stěhovali do oblasti Spojených států amerických a Kanady. Povětšinou odcházeli z Kraňska. Práci podobně jako Češi získali v železárnách a na pilách. Významným kulturním a společenským střediskem se pro ně stal Cleveland, podobně jako v Kanadě Toronto. Co se týká Jižní Ameriky, hlavními centry emigrantského života se staly státy Brazílie, Chile, Uruguay a Argentina. Do Argentiny se stěhovalo především obyvatelstvo z Přímoří. Jejich hlavní kulturní středisko rozkvétalo v Buenos Aires.²³

První slovinští přistěhovalci pocházeli z řad katolíků, již se zabývali misijní činností, podomních prodejců, dobrodruhů, kteří pokoušeli štěstí při hledání zlata v Kalifornii, vojáků a po skončení americké občanské války i prvních zemědělců z Goreňska. V této době můžeme hovořit pouze o menších skupinách, které se stěhovaly na severoamerickou půdu, aby se tu pokusili zkrotit prerie Divokého Západu, ale i poznávat rozvíjející se hornictví, obchod a průmysl.

Břehy Atlantiku v 30. a 40. letech poznali i katoličtí duchovní, kteří se věnovali misijní činnosti. Významným duchovním této epochy byl Frederik Baraga, který poprvé vstoupil na americkou půdu v newyorském přístavu v roce 1830. Na území Spojených států přišel se svými bratry a stoupenci, aby zde šířil katolickou víru mezi Indiány a starousedlíky. Působil v Minnesotě, Michiganu a Wisconsinu. Pro indiánské kmeny napsal řadu náboženských knížek, dokonce i slovník a mluvnici jejich jazyka. Baragu a jeho následovníky - France Pirce, Lovrence Lavžitaru, Otona Skola, Andreje Skopce a Janeze Čebulje považujeme za první vzdělance, kteří v křesťanském duchu spolupracovali se starousedlíky. Tímto počinem samozřejmě udržovali a rozvíjeli křesťanskou víru i mezi dalšími evropskými příchozími, nejen samotnými Slovinci. Amerika se tedy stala velice populární pro mladé bohoslovce, což dokazuje fakt, že roku 1864 přišlo dalších 11 duchovních, mezi nimi i budoucí americký biskup James Trobec.

Po roce 1848 útočiště na novém kontinentě našli také socialisté, jejichž vůdcem byl Andrej Bernard Smolnikar.²⁴ Do severoamerických oblastí přišli i aktivní účastníci revoluce roku

---

²³ GAMS, I. *Geografske značilnosti Slovenije*. Ljubljana, 1998, s. 86 -89. ISBN 86-11-15392-8.

²⁴ Andrej Bernad Smolnikar (1795 - 1869), slovinský duchovní, misionář, spisovatel a utopický socialista.

1848.²⁵ Z revoluční vřavy ve Vídni utekl dokonce i teolog, filozof a pedagog Anton Fister, který je označován za jednoho z prvních politických emigrantů. V letech 1852 – 1856 podnikl cestu do Ameriky i slovinský geograf a cestovatel Anton Edward Čižman, který jako první Slovinec přednášel na americké univerzitě v Alabamě.

Po ukončení americké občanské války v roce 1865 zde našli nový domov zemědělci a farmáři, kteří odcházeli za lepším živobytím především z oblastí okolo Bledského jezera. Stali se z nich praví američtí farmáři. Díky tomu, že mnoho Slovinců našlo obživu na úrodných půdách v Minnesotě, došlo na Goreňsku k agrární krizi. Tento problém ještě více prohloubil Franc Pirc, který se stal komisařem pro slovinské přistěhovalce, které z rodné země vylákal možností zisku levnější půdy. Odcházeli spíše mladí lidé, kteří měli dost sil a energie. Opatřili si nějaké peníze na cestu a odcházeli s tím nejpotřebnějším sbaleným v uzlíčku, košíku nebo malém kufříku. Lákala je vidina vyššího platu za stejnou práci, kterou vykonávali i doma. Často nikdo ani nepomyslel na proměnlivý americký kapitalistický trh práce. Na evropském kontinentě panoval mýtus o úžasné zemi, kde stačí udělat krůček a leží před vámi další a další zelený dolar. Mnoho chlapců se odchodem za Atlantik zbavilo hrozby vojenské služby v rakouské armádě, ale i odpovědnosti za svá děvčata v jiném stavu. Amerika skýtala nevídané možnosti i pro zločince, kteří tak utekli před zákonem a mohli začít žít nový život. Nesmíme zapomínat, že jedním z hlavních motivů k odchodu byla touha po svobodě mimo dosah habsburské monarchie. Lidé v Americe byli odpovědní jen sami za sebe a vše se odvíjelo od jejich schopností a možností. Mnohým to takto vyhovovalo.

Do života emigrantů se aktivně zapojili samozřejmě i odpůrci vystěhovalectví. Otiskli různé články, jež vrhaly negativní stín na život v Americe. Varovali před rychlým rozvojem jak v zemědělství, tak v průmyslu, před nejistotou, která přichozí zajisté čeká. Hovořilo se o častých stávkách, hospodářské krizi, vysoké nezaměstnanosti. Tento účinný nátlak způsobil, že si někteří začali Ameriku představovat v těch nejčernějších barvách a idealizovat život doma. Na druhé straně emigranti zasílali do rodné země dopisy, jež překypovaly chválou a opěvováním Ameriky. Nejpůsobivější dojem zanechaly fotografie a pohlednice přiložené k dopisům. Bylo těžké vyvracet informace, když se tu a tam někteří vrátili zpět domů a barvitě vyprávěli o životě za Atlantikem.

---

²⁵ KLEMENČIČ, M. *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji*. Maribor, 1987, s. 31. ISBN 86-377-0182-5. (dále citováno jako Matjaž Klemenčič).

Na konci 60. let 19. století Slovinci postavili první osadu v Minnesotě nazvanou Brockway. Postupně začaly vznikat i další osady na území Minnesoty, Michiganu, Ohia, Illinoisu a Pensylvánie. Prvním lokálním podpůrným spolkem byl Spolek Saint Joseph. Tato organizace vznikla v roce 1882 v hornickém kraji v Michiganu. Dále v roce 1894 následoval vznik Kraňské Slovinské katolické jednoty (KSKJ), která byla první větší slovinskou bratrskou organizací na území státu Illinois. Úředním listem vydávaným KSKJ se stal „Amerikanski Slovenec“, který vycházel od roku 1891. Jednalo se o nejstarší slovinský časopis, který začal vycházet na území Spojených států amerických. V roce 1903 vznikl první slovinský socialistický klub nazvaný Klub číslo 1. Jeho zásluhou se začal rozvíjet slovinský společenský život i za Atlantikem²⁶ Klub pořádal různé společenské akce, přednášky, divadelní hry a podporoval rozvoj socialistického tisku. V roce 1910 vznikl i Jihoslovanský socialistický spolek, pod jehož křídly se nacházela také slovinská skupina socialistů. Jeho sídlo bychom našli ve státě Illinois v Chicagu. Organizace svou pozornost obracela především na dělnickou třídu a horníky. Roku 1906 začala vydávat listy nazvané „Proletarec“. Mezi přední slovinské socialisty této doby můžeme zařadit důstojníka Jožeta Časnikara, spisovatele, úředníka a publicistu Etbina Kristara a též důstojníka a spisovatele Ivana Molka.

První slovinská fara byla založena v roce 1871 v Saint Stephensu v Minnesotě a do roku 1923 se k ní přidružilo dalších 39 farností. Mezi léty 1895 až 1918 se rozhodly některé z nich založit slovinskou farní školu, ve které vyučovaly řádové sestry od františkánů. Ve školách se vyučovalo v anglickém jazyce a slovinština byla často jedním z vyučovaných předmětů. Mše a bohoslužby se nejprve odříkávaly pouze ve slovinském jazyce, ale později jak ve slovinštině, tak i v angličtině. Farnosti se též staly středisky společenského a duchovního života přistěhovalců. Duchovní mnohdy vedli pěvecké a hudební sbory nebo i celé divadelní soubory.

Prvním obzorem, který příchozí zahlédli z mořských vln, byl pro většinu břeh newyorského přístavu. Socha Svobody se tyčila jako všemohoucí bohyně v dáli a většině emigrantů tekly slzy dojetím při pohledu na symbol Spojených států amerických. Nezapomenutelná byla i krása ostrova Ellis Island. Někteří byli očarováni velikostí mrakodrapů, jiní zneklidněni hustotou dopravní sítě a množstvím lidí rozličných národností. Z okolí se ozývaly různé druhy jazyků a řečí. Proto právě v New Yorku vznikly mnohé organizace, které se rozhodly vystěhovalcům pomáhat v jejich prvních dnech na americkém

---

²⁶ Matjaž Klemenčič, s. 33.

kontinentě. Jednou z nich byla například Společnost sv. Rafaela, která vznikla z podnětu františkánského pátera Kazimíra Zakrajška v roce 1908. Páter sám osobně příchozím rozdával brožury, které jim měly pomoci se lépe orientovat v novém prostředí. Při prvních krocích tedy emigrantům nepomáhali jen příbuzní a přátelé, ale i bratrské podpůrné organizace a duchovní z domácího prostředí. Jednotlivé organizace se snažily svým členům pomáhat i finančně například při nemoci a ztrátě zaměstnání, při úmrtí se dokonce postarali o důstojný pohřeb nebo zaplatily pohřebné. Díky jejich snaze a pomoci nabyli nově příchozí pocit sociální jistoty. Postupně se k starosti o základní potřeby přidružila i péče o kulturní a společenské akce. Organizace amerických Slovinců se začaly postupem času dělit podle názorů a ideologických směrů na katolické, socialistické a svobodomyšlné.²⁷

Důležitou roli při organizaci a sdružování amerických Slovinců sehrály i Slovinské národní domy. U většiny z nich se jednalo o velice prostá, dřevěná stavení, kde se odehrávaly společenské a kulturní akce. Některé z nich působily velmi impozantním dojmem. Setkáváme se i s dvoupatrovými domy, kde se nacházela větší a menší síň a další rozličné malé místnostmi, které sloužily ke schůzím odborů jednotlivých organizací. Větší domy ve svých prostorech skrývaly i svou vlastní knihovnu a čítárnu. Velké síně se využívaly při koncertech pěveckých sborů, vystoupeních jednotlivých divadelních spolků i při tělovýchovném cvičení. Dominantou těchto sálů byly obrazy, na kterých návštěvníci obdivovali krásu slovinské krajiny – především Bledského jezera. Největší Slovinský národní dům se nachází na třídě Saint Clair v Clevelandu. Ještě dnes zde visí obraz od malíře Maksima Gaspariho, na kterém je zpodobněn slovinský umělec z období mezi světovými válkami. V některých větších domech byla i kuchyně, kde se připravovalo jídlo na různé bankety nebo dokonce i svatby. Když to prostory dovolovaly, součástí některých domů byly i hospody. Stavbu prvních Národních domů hradily především slovinské podpůrné společnosti, ale i církevní organizace. První Národní dům byl postaven v roce 1905 v Chicagu a Johnstownu. V následujících deseti letech vznikly další Národní domy na území Pensylvánie, Kansasu, Minnesoty a Wyomingu. Jedna z největších síní byla zpřístupněna veřejnosti v roce 1904 v Clevelandu. V přízemí tohoto Národního domu se nacházely obchody a v poschodí pak sály sloužící ke společenským akcím. V hlavní síni nazvané „Krausova síň“ se nacházelo pódium s azbestovými závěsy, které vymaloval I. Jager. Tato budova sloužila po 40 let jako vzor pro stavbu ostatních podobných domů ve Spojených státech amerických. Většina těchto domů

---

²⁷ DRNOVŠEK, M. – BRODNIK, V. *Množično izseljevanje Slovencev v Združene države Amerike* Ljubljana, 2002, s. 7-16. ISBN 961-234-409-4.

byla postavena před první světovou válkou, kdy k sobě americké Slovinci poutala starost o osud rodné vlasti. Peníze na stavbu získali například z již uspořádaných plesů. Největší boom těchto staveb nastal ve 20. a 30. letech 20. století. Následné opravy financovali jednotlivé kluby různých spolků, které využívaly prostory Národních domů pro své účely. Nejpopulárnějšími společenskými akcemi se do konce 50. let staly plesy, na kterých se proslavil slovinský orchestr – orchestr F. Jankoviče z Clevelandu a Louise Bashela z Milwaukee. Národní domy často sloužily i politické scéně – zejména Demokratické straně. Během druhé světové války je emigranti využili jako střediska, kde se schraňovaly materiály na pomoc rodné zemi. Některé Národní domy byly postaveny i po druhé světové válce. Sloužily zejména politickým emigrantům, kteří utekli za hranice po roce 1945. V Clevelandu koupili „Baragov dom“, kde se po roce 1956 ve sklepních prostorech nacházely kanceláře Ligy slovinských katolických Američanů a slovinské úřady. V 90. letech 20. století stavbu prodali.

Ve 30. letech 20. století začaly slovinské bratrské spolky podporovat rozvoj rekreačních a odpočinkových středisek. Roku 1938 bylo otevřeno nové rekreační středisko v Ohio, ve kterém se nacházela sportovní hřiště a velký taneční sál. V podobném duchu byla postavena další rekreační střediska v Kalifornii a na Floridě. Největší středisko bylo postaveno v roce 1963 v Pensylvánii. V prostorách se nacházel víceúčelový sál, restaurace, umělecká výstava tematicky zaměřená na slovinskou krajinu, plavecký bazén a jednotlivé prázdninové chatičky pro rodiny s dětmi. Roku 1977 bylo středisko zaregistrováno pod názvem Borough jako nejmenší město v Pensylvánii s 17 obyvateli.²⁸

Do první světové války, se z území spadajícího pod Habsburskou monarchii, odstěhovalo až půl milionu osob slovinského původu. Z demografických statistik vyplývá, že se v tomto období stěhovali především muži, ve věku 14 - 45 let. V rozmezí let 1898 – 1914 v Americe působil nejvíce emigrantů pocházejících ze střední vrstvy – tedy zemědělci, farmáři, lesníci služební, dělníci, horníci a mladí učni s praxí v řemesle. Tato sociální skupina tvořila skoro 3/4 příchozích a z toho 66% dětí nad 14 let bylo gramotných.²⁹

Za první světové války se počet příchozích snížil, v důsledku povolání mužů do služby. Po válce je znatelný odchod Slovinců do rodné domoviny, kde bohužel shledali, že si jen velice těžko najdou zaměstnání, proto se chtěli vbrzku opět navrátit do USA. Bohužel po první

---

²⁸ [cit. 2010-06-11]. URL:

<http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Klemencic_Slovenske_naselbine.htm>.

²⁹ Matjaž Klemenčič, s. 43.

světové válce zvolily Spojené státy americké strategii izolacionismu a odklonily se od podnětů vycházejících z evropského kontinentu. Americká zlatá brána se tedy uzavřela. Většina Slovinců se přeorientovala na bližší evropské destinace. Jejich novým útočištěm se stala Francie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko a Německo. Západní státy otevřely své hranice přistěhovalcům ze střední a východní Evropy z různých důvodů, ale hlavním motivem byla potřeba získat nové pracovní síly po válce, která se vyžádala mnoho obětí. Ekonomové se snažili vymyslet různé projekty, které by oživily stav poválečného hospodářství a ekonomiky. Jejich snahy ale přetnula velká hospodářská krize ve 30. letech. V tomto období se snížil i počet emigrantů, kteří mířili na západ. Slovince postihla nezaměstnanost i za hranicemi, a proto se někteří vrátili zpět domů. V meziválečném období se ze Slovinska stala prosperující průmyslová země. Tím pádem se procentuálně snížil i počet lidí zaměstnaných v zemědělském sektoru z 66% v roce 1921 na 50% k roku 1940. Průmyslová sféra nemohla pohltit tak velký počet zaměstnanců, a tak někteří začali opět hledat práci za hranicemi. Po hospodářském rozvratu v Evropě zavedly západní země zákony, jež vedly pouze k organizovanému a kontrolovanému vystěhovalectví podle určených kvót. A tak mnoho Slovinců opustilo Jugoslávii ilegálně především z ekonomických důvodů. Doufali, že za hranicemi budou moci začít žít nový a lepší život. Z výzkumů vyplývá, že od roku 1955 do roku 1963 opustilo rodnou zemi přibližně 11 000 osob. V 60. letech se začaly pomalu otevírat hranice. Tohoto momentu využili zejména mladí lidé, kteří se snažili prodrat se především do západní Evropy. Nový domov našli především v Německu, Švýcarsku a Skandinávii. Čím více se hranice otevíraly, tím spíše lidé odcházeli v organizovaných skupinách skrz společnosti, které zprostředkovávaly legální vystěhovalectví. Této možnosti využili především lidé z Přímoří, Bílé Krajiny a z oblastí okolo řeky Sávy, kde se nacházelo nejvíce obyvatel, zabývajících se zemědělstvím, které jim nezajistilo dostatečnou obživu. Vidina lepší práce a vyšší odměny byly hlavním důvodem jejich odchodu.³⁰

---

³⁰ [cit. 2010-06-11]. URL: <http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Drnovsek_slo.htm>.

6. Komunistická tyranie

„Železná opona nesahá do nebe, neboj se, národe, neboj se o sebe.“³¹

Tři roky po skončení druhé světové války se k moci v Československu dostal zločinný komunistický režim. Tehdy pouze hrstka lidí tušila, že tím nadchází čtyřicet let nespravedlnosti a nesvobody. Neustálá šikana a pocit strachu přivedly ohromný počet lidí k rozhodnutí opustit svou vlast. K tomuto činu se odhodlali i přesto, že přechod hranice byl spojený s celou řadou překážek a nebezpečí. Někteří si při útěku sáhli až na dno své podstaty. Prošli si postupným fyzickým i psychickým vyčerpáním. Téměř všichni šli do neznáma a to i v případě, že na západě měli kontakty z dřívějších dob. Při životě je držela víra, že neodcházejí na dlouho. Průnik spuštěnou železnou oponou byl prvním krokem, který vedl k novému životu v emigraci.

Komunistický režim postupoval proti exulantům skutečně jako proti nepřítelům vlasti. *„Na základě rozkazu ministra národní obrany armádního generála Ludvíka Svobody vznikly již v prvních poúnorových měsících na některých úsecích státní hranice první provizorní ostnaté zátarasy. Touto činností byly pověřeny vybrané jednotky československé armády podléhající velení prvního vojenského okruhu, v jehož čele stál generál Karel Klapálek.“³²* Po celé délce státní hranice byla vytvořena dvě pásma s poněkud odlišným režimem. Ve druhém pásmu byly dokonce zavedeny speciální legitimace, které evidovaly všechny osoby zdržující se v širším pohraničním pásmu. Podél hranice byly rozmístěny vysoké strážní věže, které od sebe byly vzdálené necelý kilometr. Drátěné překážky byly nabitě elektrickým proudem od 6 do 8 000 Voltů. V běhu uprchlíků bránily přeorané pásy půdy. Na některých místech byly dokonce i postaveny bunkry a v jejich blízkosti se nacházely zakopané tanky s děly. Po celé délce hranice bylo navíc instalováno zařízení s infračervenými reflektory s dosahem asi dva kilometry. Voják, který v noci na strážní věži pozoroval terén speciálním dalekohledem, viděl jako ve dne - ozářenou krajinu v červené barvě. Noc tedy pro procházející ztratila svou výhodu. *„Nejvyhledávanější podívanou na železnou oponu poskytovala vyhlídková věž „Moldaublick“ na československo-rakousko-bavorských hranicích, odkud byla vidět nejen celá Lipenská přehrada, ale především několik kilometrů železné opony. Bylo možné podrobně sledovat pohraniční stráž a její pohyby, střídání, psůvody a psy, bojová auta, která hlídkovala podél*

³¹ V roce 1951 složili hudební skladatelé Josef Stelibský a komik Jaroslav Kohout píseň o železné oponě, kterou zpívali ve Svobodné Evropě. Závěrečná sloka písně zněla takto.

³² JIRÁSEK, Z. *Prameny a studie k dějinám československého exilu 1948 – 1989: Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*. Brno, 1999, s. 12. (dále citováno jako Zdeněk Jirásek).

ostnatých a elektrinou nabitých drátů.“³³ Prchající k útěku často využili služeb, které nabízeli převaděči. Jsou známy dva druhy převaděčů. Idealisté, kteří považovali pomoc pronásledovaným za svou vlasteneckou povinnost. Ponejvíce se jednalo o příslušníky odbojových organizací – například organizace Rozvodněná Dyje. Na Šumavě působili jako převaděči někteří lesníci. Druhou skupinu tvořili profesionální převaděči. Za převedení požadovali značně vysoké finanční částky. Do zcela odlišné kategorie patřili ti, kteří se za převaděče jen vydávali. Ve skutečnosti patřili k agentům Státní bezpečnosti. Jednalo se přímo o mistry přetvářky. Zpočátku projevovali neobyčejnou starost o prchajícího a jeho rodinu. Za nabízené převedení nepožadovali příliš vysoké částky. Spokojili se s tím, kolik mohl dotyčný sám nabídnout. Přivedli ho až k hranici a po vyinkasování peněz ho předali orgánům Státní bezpečnosti.³⁴ Důstojníky pohraniční stráže mohli být jen členové Komunistické strany Československa. Byli rekrutováni především z řad dělnické třídy. Krvelační agenti mnohdy zacházeli ve své horlivosti až tak daleko, že jim nedělalo obtíže zastřelit i příslušníka pohraniční stráže.

Relativně nejkratší byl přechod státní hranice v prostoru s americkou okupační zónou v Německu. Druhou alternativu představoval přechod československo-rakouských hranic. Rakouská policie byla s utečenci relativně solidární. Často jim právě ona pomáhala v jejich úsilí dosáhnout americké okupační zóny – například herečku *Lídu Baarovou*³⁵ jakoby eskortoval rakouský policista v železnicích do Vídně, čímž se vyhnula nebezpečí sovětských kontrol.³⁶ Někteří exulanti využili i severní cesty přes Polsko, jež vyústila v západním Berlíně. Výhodou této cesty byla ještě v roce 1949 téměř nestřežená státní hranice mezi oběma zeměmi sovětského bloku. Procento zadržených však bylo dosti značné.³⁷ V drtivé většině šlo o opravdové drama, kdy noční tmou a nočním terénem prchali nejen dospělí, ale mnohdy celé rodiny s dětmi a nemluvňaty. Jejich pochod byl stěžován nejen deštěm, mrazem a závějemi sněhu, ale především psi a zbraněmi pohraničníků, kteří v řadě případů neváhali na ostro střílet.

---

³³ PEJSKAR, J. *Útěky železnou oponou*. Praha, 1992, s. 19. ISBN 80-7023-125-4. (dále citováno jako Jožka Pejskar).

³⁴ Jožka Pejskar, s. 18-22.

³⁵ Lída Baarová (1914 - 2000), vlastním jménem Ludmila Babková, významná česká herečka, vyhledávanou představitelkou sličných dívek a mladých žen, ve 30. letech natáčela v hitlerovském Německu a byla milenkou tehdejšího německého ministra propagandy Josepha Goebbelse.

³⁶ BAAROVÁ, L. *Života sladké hořkosti*. Ostrava, 1992, s. 202. ISBN 80-85491-13-3.

³⁷ Zdeněk Jirásek, s. 13-14.

Někteří lidé nemuseli svůj exil zahajovat riskantním útekem. Šlo především o stipendisty. Z významných představitelů společenského života se to podařilo například *Pavlu Tigridovi*.³⁸ Ten několik dní před vypuknutím puče roku 1948 odcestoval do americké okupační zóny v Německu jako žurnalista na reportážní cestu.

Někteří jedinci se dostali po únoru 1948 do zahraničí i na platné československé pasy. Jednalo se o rodinné příslušníky cizích státních občanů. Takto se podařilo opustit Československo významné herečce *Adině Mandlové*.³⁹ Velmi často byli perzekuováni i rodinní příslušníci emigrovaných osob. U těchto občanů docházelo k zastavení státních platů, k vystěhování ze státních bytů a zbavení případných naturálií.

Tragédie u Mikulova

„ Na Nový rok 1949 se v noci pokusili u celní stanice v Mikulově přejet v osobním autě hranice do Rakouska tři muži. Celní stráž proti očekávání bděla a začala střílet. Uprchlíci střelbu opětovali a jednoho celníka usmrtili. Podařilo se jim pěšky překročit hranice, ale už třetího dne byli v autobuse do Vídně zadrženi zalarmovanou sovětskou policií. Osmáctřicetiletý svobodník Vladimír Krejčík ze Zlína, pětatřicetiletý František Bocharch z Brna a čtyřiatřicetiletý Jan Křížan byli nejdříve předáni sovětskému velitelství v Mistelbachu a nakonec dopraveni do rukou československých policejních orgánů.“

„V týchž místech v okolí Mikulova byl 19. ledna 1949 na útěku postřelen student Bedřich Podešva. V sebeobraně vypálil dvě rány a zraněný se dostal do bezpečí do Vídně.“⁴⁰

Po montážním kabelu

Ve vynalézavosti způsobů, jak uniknout z komunistického otroctví, nenajdou pravděpodobně Češi a Slováci ve světě konkurenty. Každým rokem překvapili něčím novým, útekem ještě odvážnějším, ještě krkolomnějším, než byl ten předchozí.

„ Na četnické stanici v rakouské obci Haugsdorf, vzdálené asi 70 kilometrů od Vídně, požádali o azyl pětatřicetiletý dělník Robert Osvald a dvacetiletý zámečnický Zdeněk Pohl, oba z Litomyšle. Na plánu útěku pracovali rok. Sestrojili si dva závěsné vozíky, jakési sedačky pro lanovou dráhu. 16. července 1986 se ukryli poblíž československo-rakouských hranic a tři dny

³⁸ Pavel Tigríd (1917 - 2003), významný český spisovatel, publicista a politik, jeden z nejvýznačnějších představitelů českého protikomunistického exilu.

³⁹ Adina Mandlová (1910 - 1991), vlastním jménem Jarmila Anna Františka Marie Mandlová, v Německu známá pod pseudonymem Lil Adina, známá česká filmová herečka.

⁴⁰ Jožka Pejskar, s. 60.

a dvě noci bedlivě sledovali krajinu. Noc z 18. na 19. července se zdála pro jejich plán jako stvořená. Lilo jako z konve, obloha byla tmavá a viditelnost nulová. Krátce po půlnoci se vyšplhali na stožár dálkového elektrického vedení, vedoucího přes Československo z Polska do Rakouska. V montážním kabelu, který sloužil jako bleskosvod, není elektrický proud. Právě na ten pověsili svoje vozíky a ve výši 25 metrů se po této lanové dráze vydali k rakouskému stožáru. Těch pár set metrů překonali poměrně snadno. Železná opona zůstala za nimi. Bylo šest hodin ráno, když četník v Haugsdorfu přivítal na stanici na kůži promoklé uprchlíky. Neměli nic jiného, než ty dva vozíky.“⁴¹

V poutech

„Za kuriózních okolností uprchl dvacetiletý B. Šimon z Bratislavy, příslušník pohraniční stáže. Také jemu pomohla náhoda. Byl na obchůzce s psovodem asi jen 300 metrů od rakouského území, když jeho kolegu náhle rozbolelo břicho. Musel se uchýlit ke stromu. Šimon se chytil příležitosti. Ve vhodné chvíli psovoda odzbrojil a namířeným samopalem ho donutil, aby si vyndal z kapsy pouta a s pažemi, objímajícími kmen stromu, je sám sobě zaklapl. Ted' zbývalo už jen zbavit se vlčáka, kterého za ním spoutaný psovod poslal. Šimon ho v sebeobraně zasáhl do zadního běhu. Pak už bez dalších komplikací dorazil do Fellingingu nedaleko Hardeggu. Útěk dopadl šťastně. Místo uprchlíka se v poutech výjimečně ocitl ne dost bdělý pohraničník.“⁴²

---

⁴¹ Jožka Pejskar, s. 73.

⁴² Jožka Pejskar, s. 63.

7. Politikové na útěku

„Československá pouňorová emigrace nezná fašistů, kolaborantů s Němci, tím méně lidí, kteří se provinili zločiny proti lidskosti.“ (Pavel Tigríd)⁴³

Demokratičtí politikové setrvali v naději, že se demokracii v Československu podaří zachránit, a to až do revolučního února roku 1948. Osudovým dnem se stal 25. únor. Prahou pochodovaly ozbrojené milice, začaly řídit akční výbory a v řadách komunistických odpůrců se začalo zatýkat. Tajné sledování osobností demokratického tábora se změnilo přímo v nepřetržité střežení každého jejich kroku. Dělo se tak denně po dobu 24 hodin. Dvoučlenné hlídky se střídaly každých 6 hodin a o každém pohybu jednotlivých politiků podávaly písemné zprávy agentům StB. Již 1. března 1948 došlo k čistkám v lidové straně. Poslaneckého mandátů bylo zbaveno dvacet poslanců. StB zaměřila svou pozornost i na československé diplomaty v zahraničí.⁴⁴

Politická emigrace byla považována za velice riskantní záležitost. Její cíle byly daleké a výhledy do budoucna nejisté. Podle Pavla Tigrída vznikla československá pouňorová emigrace jako přímý důsledek neúspěchů mírového soužití komunistů s demokraty v lidově-demokratickém československém státě v letech 1945 – 1948.⁴⁵ Vlna pouňorové emigrace se odhaduje až na 60 000 lidí. Většina svou zemi opustila ilegálně v prvních dvou letech po komunistickém převratu. V padesátých letech byl přechod československých západních hranic téměř nemožný. Nedovolené opuštění republiky bylo od r. 1950 trestným činem. Souzeni byli převážně neúspěšní překračovatelé hranic, nikoli skuteční emigranti. Teprve v šedesátých letech, když opadla druhá vlna stalinismu a cestování na západ se uvolnilo, byla tato emigrace posílena novými uprchlíky. Většinou se jednalo o mladé lidi, kteří byli vychováni pouňorovým režimem.⁴⁶

Je známo, že pouňorová emigrace je složena především z příslušníků intelektuální a hospodářské elity – tedy průmyslníků, živnostníků, politiků, vzdělavců a umělců. Ale i mezi únorovými emigranty byli samozřejmě lidé s nižším socioekonomickým statusem. Právě tito jedinci se stranili krajanských sdružení a poměrně rychle se v hostitelské zemi asimilovali.

---

⁴³ TIGRID, P. *Politická emigrace v atomovém věku*. Kolín nad Rýnem, 1974, s. 51.

⁴⁴ DVOŘÁKOVÁ, Z. *Politikové na útěku: Osudy zmařené 25. únorem 1948*. Praha, 2004, s. 9-10. ISBN 80-7323-070-4.

⁴⁵ TIGRID, P. *Politická emigrace v atomovém věku*. Kolín nad Rýnem, 1974, s. 55.

⁴⁶ TIGRID, P. *Politická emigrace v atomovém věku*. Kolín nad Rýnem, 1974, s. 43-55.

„*Emigrační vlna srpna 1968, která začala de facto otevřením hranic v průběhu Pražského jara a trvala až do listopadu 1989, směřovala, stejně jako pouťorová emigrace, na západ a v nejhlubší příčinné rovině byla také motivována politicky.*“⁴⁷ Lidé, kteří byli pronásledováni nebo diskriminováni režimem, využili nové možnosti opustit svou zemi vcelku bez obtíží i s celými rodinami. Posrpnová emigrace byla zřejmě rozsáhlejší než předchozí. Podstatná část této vlny měla nadprůměrné vzdělání, díky kterému našla na západě společenské i pracovní uplatnění. Velká část uprchlíků měla již před svým odchodem z Československa kontakt se soukromými osobami v cílových zemích. Ve většině případů šlo o příbuzenskou nebo odbornou pracovní pomoc. Z tohoto vyplývá, že integrace posrpnových emigrantů do západní společnosti byla primárně založena na jejich pracovním zařazení. K úplné akulturaci a asimilaci došlo až v případě druhé generace, jež se bezvýhradně vzdala své české identity, aniž by jí vymezila alespoň folklorní roli. K výraznému snížení emigrační činnosti došlo v 70. letech. Naopak v 80. letech se opět zvýšil zájem československých občanů o odchody do emigrace – zejména z ekonomicko-sociálních důvodů. Byli hnáni vidinou lepšího profesionálního uplatnění a zvýšení socioekonomického statusu. Někteří z těchto emigrantů se dokonce zapojili do činnosti starších emigrantských a krajských spolků. Většina z nich se snažila osamostatnit ihned po zvládnutí místního jazyka, aby tak jejich vazby na krajské a emigrantské skupiny byly spíše na bázi volního rozhodnutí nežli vděčnosti.⁴⁸

V obou těchto emigračních vlnách hrála důležitou roli jak svobodná vůle zvolit si místo k pobytu podle vlastního uvážení, tak i existence vědomí, že bude velice komplikované, až nemožné, vrátit se zpět do své rodné vlasti. Mezi dobou odchodu a návratu se změnil jak přesídlenec, tak i prostředí, z kterého odešel. Někdo dokázal velice snadno splynout s novým prostředím, aniž by trpěl hořkostí, že ho kdosi vypudil z jeho původního domova. Jiní svůj nucený odchod vnímali po celý život jako vyhnání (exil) z rodného kraje bez možnosti návratu zpět. Je evidentní, že mezi oběma vlnami české emigrace 1948 a 1968 existuje celá řada shod a rozdílů. Z autentických výpovědí samotných emigrantů vyplývá, že někteří toto „vyhnanství“ pojali spíše jako příležitost k mimořádné změně vlastního života. Většina také

---

⁴⁷ NEŠPOR Z. R. *Sociologické texty: Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2002, s. 46. ISBN 80-7330-017-6.

⁴⁸ NEŠPOR Z. R. *Sociologické texty: Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2002, s. 47-53. ISBN 80-7330-017-6. (dále citováno jako Sociologické texty).

pochopila, že okamžikem odchodu na sebe převzala veškerou zodpovědnost za své jednání a chování. Osudy lidí února 1948 a srpna 1968 jsou generačně, situačně a individuálně rozdílné.

8. Prověrka korespondence

Pod pojmem prověrka korespondence si lze představit různé druhy cenzury všech listovních zásilek včetně balíků, které byly zaměřeny jak proti konkrétním osobám podezřelým z protistátní činnosti, tak i ke zjišťování momentálních nálad, které právě panovaly v Československu. V podání komunistických agentů se jednalo o prevenci proti tzv. negativním jevům. Cenzura poštovních zásilek je tradiční a ověřenou metodou tajných služeb pro získávání důležitých informací o činnosti protivníků již po celá staletí. Tohoto faktu si byla Státní bezpečnost dobře vědoma, a proto byla první známá směrnice pro provádění cenzury korespondence vydána už 27. září 1949. Ve vnitřním poštovním styku mohla prověrka korespondence trvat nejdéle jeden a půl měsíce, v zahraničním styku až dva měsíce. Mimo jiné se prováděla i tzv. namátková prověrka korespondence, která nebyla nijak časově omezená. Jejím úkolem bylo především zkoumat názory veřejného mínění pro potřeby vysokých funkcionářů Komunistické strany Československa a vlády. Výsledkem jednoho z průzkumů, které byly prováděny v roce 1951, bylo zjištění, že se veřejnost pokusila zkritizovat zvýšení cen některých druhů spotřebního zboží, nadále se obávala dalšího růstu cen a nabádání k vytváření zásob, bála se vystěhování některých penzistů z Prahy a zveličování zpráv o chřipkové epidemii na Plzeňsku. I v tomto období na našem území panoval strach z nové války (patrně v souvislosti s probíhající válkou v Koreji). Z cenzury byla jako jedna z mála vyloučena korespondence odeslaná nebo určená prezidentovi republiky, vládě, členům orgánů a aparátu ÚV KSČ, Národnímu shromáždění a jeho poslancům a orgánům KSČ v krajích, okresech a městech. Lidé, kteří byli pověřeni prověrkou korespondence, byli na poštovních úřadech vedeni jako legální zaměstnanci pošty nebo devizové kontroly Ministerstva financí. Mezi úředníky, kteří pracovali na poště, existovali i tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti. Hlavní pracoviště příslušníků „prověrky korespondence“ bylo na Senovážném náměstí v Praze na poštovním úřadě 120. Podobná pracoviště byla zřízena i na krajských poštách. V pozdějších letech si tato pracoviště uchovávala svou pravou identitu pod různými maskovacími názvy: Pracoviště pošty České Budějovice a Hradec Králové, devizové kontroly v Brně, Bratislavě a Zlíně, Veřejná

bezpečnost na železnici (Karlovy Vary, Olomouc, Ostrava), Civilní obrana (Košice), pracoviště pro vojáky (Plzeň) a pracoviště krajské správy spojů v Ústí nad Labem.⁴⁹

Základní úkoly prověrky korespondence:

1. *Vyhledává a dokumentuje spojení cizích rozvědných služeb.*
2. *Kontroluje, obstavuje, vyhodnocuje, a dokumentuje poštovní styk, který je předmětem zájmu rozvědky, kontrarozvědky, soudu nebo vyšetřování trestního činu.*
3. *Zabezpečuje provoz utajeného spojení vlastní rozvědky a kontrarozvědky.*
Vyřazuje z poštovní přepravy nepřátelsky zaměřené materiály.

„Cenzurní zásahy se při prověrce korespondence netýkaly jen konkrétních osob, ale i států. Dopisem č. 859 ze dne 19. října 1949 nařídil přednosta velitelství Státní bezpečnosti Jindřich Veselý veliteli operativní techniky, aby „veškerá korespondence z a do Jugoslávie, vyjma obchodních papírů ze sociálního sektoru, byla vyřazována, a pokud je to jen možné, ničena.“⁵⁰ Zároveň chtěl vypracovat přehledný seznam, komu byly tyto materiály v Československu určeny. Noviny a tiskoviny, které přicházely z Jugoslávie, byly ihned zadrženy.

9. Uprchlícké tábory

Po strastiplné cestě plné strachu a nejistoty se exulanti dostali do fáze, kdy již překročili hraniční přechody. S notnou dávkou štěstí se jim podařilo nepozorovaně proklouznout agentům Státní bezpečnosti a hlavně pohraniční strážci. Bezprostředně po svém přechodu byli povětšinou zachyceni jednotlivými hlídkami pohraniční policie. První kroky na svobodné půdě tedy udělali na území americké okupační zóny v Německu nebo Rakousku. Prvotní starostí uprchlíků bylo navázat kontakt se zdejší americkou vojenskou správou. Vojenská rozvědka podrobila naprosto každého důkladnému výslechu. Nejprve museli všichni uprchlíci neprodleně absolvovat tzv. screening. Tedy jakési rozdělení či protřídění. Tyto screeniny zajišťovala organizace Command Intelligence Corps – CIC, která měla později vliv na řešení problémů „obyčejných“ uprchlíků. Podle původních stanov se měla starat především o prominentní uprchlíky. Ve vojenských a politických kruzích Spojenců se rozhořela vášnivá

---

⁴⁹ KRATOCHVÍL, J., et al. *Český a slovenský exil 20. století*. Brno, 2003, s. 120. ISBN 80-239-3377-9. (dále citováno jako *Český a slovenský exil 20. století*).

⁵⁰ *Český a slovenský exil 20. století*, s. 120.

debata ohledně dalšího osudu nově příchozích. Situace se vyřešila, když část uprchlíků získala pod svou správou od 1. června 1947 Přípravná komise IRO (Preparatory Commission of IRO). Do 31. ledna 1952 zprostředkovala IRO pomoc pro více než 1 000 000 uprchlíků v evropských táborech.⁵¹

Uprchlíci, kteří již prošli tímto procesem, byli dále předáni německým či rakouským úřadům, které jim zajistily běžnou péči. Povětšinou byli přesunuti do uprchlických táborů. Pouze menšina uprchlíků měla to štěstí, že disponovala rozsáhlejšími finančními prostředky, které mohly využít hned na počátku své nové životní cesty. Drtivá většina si odnášela pouze své vědomosti a schopnosti.

Prominentní osobnosti byly ihned po prvním výslechu přesunuty do střediska Oberursel u Frankfurtu nad Mohanem. Zde byly soustředovány politicky, společensky a kulturně významné osobnosti. Uprchlíci nesměli svévolně opustit areál. Je možné, že právě v tomto prostředí vznikly zárodky budoucí exilové politiky. Mezi nejaktivnější patřil Pavel Tigrid, dr. Josef Černý, dr. Veverka s chotí, Oto Hora, Alois Čížek, publicista Ivan Herben a Bohdan Chudoba. Exulanti zde byli ubytováni v prostorné vile, zásobováni potravinami a dalšími životními potřebami. Obdobná zařízení byla vytvořena i v Rakousku. Největším rakouským uprchlickým táborem byl Walchsee. Tento tábor disponoval i mírně zakonspirovaným spojením s domovem.

Tábory IRO

Život v těchto uprchlických táborech byl mnohem tvrdší, což by mohly potvrdit tisíce lidí, jež si prošli životem v táborech IRO jak v Itálii, tak v Rakousku nebo Německu. V lágrech, jak se táborům často říkalo, panovaly špatné ubytovací, hygienické i stravovací podmínky. V některých případech chyběl i základní nábytek. Mnohým uprchlíkům se nedostávalo ani základního ošacení a prádla. Konflikty vznikaly i díky mnohonárodnostnímu složení v emigrantských střediscích.⁵²

Uprchlíci v táboře často obývali pokoj 4x5 metrů, určený minimálně pro čtyři osoby. Záchody zde byly společné a to na jednom patře. Sprchovat se, bylo dovoleno pouze o sobotách a nedělích za 50 feniků až jednu marku. Lidé jedli nejčastěji tvrdý chléb. Zřídka se k nim dostala zelenina, vypěstovaná na malých zahrádkách v areálu tábora. Velmi

---

⁵¹ Po ukončení činnosti IRO přebrala její funkci Kancelář Vysokého komisaře pro uprchlíky při OSN (Office of the High Commissioner for Refugees by UN), která byla založena roku 1950.

⁵² Zdeněk Jirásek, s. 25-28.

problematická byla situace s oblečením. Uprchlíci měli nejčastěji dvoje kalhoty, popřípadě svetry. Sem tam přišly balíky s již použitým oblečením. Nejpálčivějšími nemocemi byly zápal plic a tuberkulóza. Příčinou těchto chorob byla válka, nekvalitní strava, hlad, netěsnící okna a chladné místnosti.

Italské tábory IRO byly pro uprchlíky výhodnější, už jen kvůli jejich zeměpisné poloze. Díky jiným klimatickým podmínkám, zde nepanovaly tak kruté zimy. Zároveň tu byla možnost sehnat některé potraviny levněji.

Právě v rakouském a německém prostředí se koncentrovalo nejvíce československých běženců. Ve své postatě tu čekali na možnost pokračovat ve své pouti do některé z cílových zemí. V mnoha případech byl odchod čím dál tím více oddalován, a proto se tu vytvořila první exilová organizace nazvaná Relief Committee. Jejím vrchním komisařem byl jmenován Ilja Gregor. Tento muž se velikou měrou podílel na organizaci odchodů emigrantů do cílových zemí. Ve Wiesbadenu vystavil více než 500 formálně právoplatných československých pasů. Postupem času začala v táborech vznikat faktická samospráva – tzv. táborové výbory. Na podobném principu byly zřízené utečenecké tábory i ve Francii a Velké Británii.⁵³

Vytouženým snem mnoha emigrantů byly opět Spojené státy americké. Právě zde po 2. světové válce platila velice striktní opatření a přistěhovalecké předpisy. Ve Spojených státech byl v této době vytvořen Americký fond na pomoc uprchlíkům z Československa. Tento fond vznikl zásluhou *dr. Jána Papánka*⁵⁴. Funkci tajemníka tohoto spolku zastával dr. Eduard Táborský. Finanční prostředky plynuly i z darů některých movitých osob. Určitými finančními částkami přispěli také zdejší krajanské organizace i charitativní a náboženské společnosti. Částečně se na těchto peněžních zdrojích podílely i odborové organizace.

10. Rádio Svobodná Evropa (zkratka SE)

V letech 1948 – 1956 dominovaly podle pohledu komunistické Státní bezpečnosti v politice USA různé formy militantního boje a propagandy ve vztahu ke komunistickým zemím v Evropě. Obsahem této ideologické diverze mělo být postupné zpochybnění socialistické ideologie. Za hlavní zdroj propagandy označila Státní bezpečnost rozhlasovou stanici Svobodná Evropa. Celkově zkritizovala a zhanobila všechny její aktivity a to od

---

⁵³ Zdeněk Jirásek, s. 28-31

⁵⁴ Ján Papánek (1896 – 1991), diplomat a právník slovenské národnosti, patřil mezi zakladatele vrcholného exilového orgánu a to Rady svobodného Československa.

samotného vysílání až po vypouštění balónků se zásilkami různých tiskovin, které měly odhalit komunistický teror a nesvobodu, která panovala na území Československa. Pasivní obranou komunistických pohlavárů byla snaha narušit rozhlasové vysílání různými technickými prostředky. Komunisté se snížili i ke kontrole poštovních zásilek a tiskovin rozšiřovaných vzduchem, agenti vyhledávali a ničili jednotlivé rozhlasové nosiče a zachycovali i materiály dopravené ať legálně nebo ilegálně kurýrem na naše území. Někteří agenti dokonce pronikli jako tajní spolupracovníci do centra rozhlasové stanice, kde zjišťovali, jaké metody Svobodná Evropa používá při své práci. Na základě tajného šetření pak agenti na našem území rozjeli kontra-propagandistické kampaně. Svobodná Evropa byla komunisty považována i za špionážní středisko, které mělo spojení s rozhlasovými stanicemi v USA. V první polovině padesátých let nebyly pro komunisty zpravodajské služby rozhodující zdroje informací od tajných agentů, ale především výslechy osob, které nějakým způsobem přišly do styku se Svobodnou Evropou a vrátily se na území Československa. Když tito lidé přišli dobrovolně, jednalo se například o zatčené kurýry zahraničních zpravodajských služeb nebo emigranty, kteří se vrátili do Československa na základě amnestií. V opačném případě se jednalo o jedince, kteří byli do Československa ilegálně dopraveni z cizích států. Státní bezpečnost velice rychle využila návratů těchto osob a to nejen proto, aby získala pečlivé informace ze zahraničí, ale často i proto, aby velice dobře zrežírovala propagandistického vystoupení, a to samozřejmě ve svůj prospěch. Ve sledovaném období se jednalo například o hlasatele Svobodné Evropy Bruna Folta v říjnu 1954, redaktora dělnického vysílání SE Vladimíra Kučeru v květnu 1955 a písárku SE Marii Dvořákovou v říjnu 1955. „*Významnou směrnicí StB byl tajný rozkaz ministra vnitra Rudolfa Baráka z 2. 12. 1955 s názvem „Agenturně operativní rozpracování Svobodné Evropy“.* Podle něj začalo být systematicky zkoumáno vydírání zaměstnanců SE přes jejich minulost a vazby na příbuzné v Československu.“⁵⁵ Svobodná Evropa byla podle tohoto rozkazu hodnocena jako instituce, která shromažďuje špionážní informace a kryje celkovou špionážní činnost. Agenti prováděli dezinformační akce, při kterých získávali informace, jestli měli zaměstnanci SE kladný vztah ke komunistickému režimu, zdali spolupracovali s Komunistickou stranou Československa před 2. světovou válkou, dále se snažili získat zprávy o jejich vztahu k Němcům během války, o členství v „pokrokových“ organizacích a o jejich kriminální činnosti. Komunisté tak uměle vytvořili nebo prohloubili rozpory mezi jednotlivými politickými skupinami v exilu.

---

⁵⁵ KRATOCHVÍL, J., et al. *Český a slovenský exil 20. století*. Brno, 2003, s. 42. ISBN 80-239-3377-9.

Rádio Svobodná Evropa (Radio Free Europe / Radio Liberty) začalo vysílat v češtině a slovenštině od 1. května 1951 z Mnichova, tedy v době nejtvrďšího stalinského odporu v Československu. Jedná se o rozhlasovou stanici založenou Kongresem USA pro šíření objektivních informací v diktátorských režimech. Spadala pod kompetenci tzv. Národní rady pro svobodnou Evropu. Tato rozhlasová stanice vznikla jako společný projekt českých, slovenských a amerických demokratů. Jejich prvořadým úkolem bylo zbořit informační monopol komunistické strany v Československu, jednoduše řečeno slovy prezidenta Dwighta D. Eisenhowera „sdělovat pravdu“. Jedinou možností jak proniknout přes „železnou oponu“ a svobodně informovat zdejší obyvatelstvo byly rádiové vlny, neboť televize v této době v Československu ještě neexistovala. První vysílaná věta zněla: „Volá hlas svobodného Československa, rozhlasová stanice Svobodná Evropa...“ Pár minut nato se ozval zvuk rušiček. Prvním ředitelem českého oddělení se v letech 1951 – 1961 stal Ferdinand Peroutka. Během těchto deseti let SE už vysílala v deseti jazycích světa na krátkých vlnách. Zpravodajství se zaměřovalo na politickou, hospodářskou, sociální a kulturní situaci v zemích za „železnou oponou“. Nejpopulárnějšími československými hlasateli a žurnalisty se stali Rozina Jadrná-Pokorná, Ferdinand Peroutka jako známý fejetonista a Jožka Pejskar, který psal politické komentáře pod pseudonymem „Jožka Pero“. Za zmínku rozhodně stojí i dr. Mirek Podivínský známý pod pseudonymem „Martin Zemek“, Jaroslav Pecháček a Antonín Paleček. Tito muži se podíleli na tzv. letákových akcích na území Československa.⁵⁶

Po přepadení Československa vojsky Varšavské smlouvy 21. 8. 1968 emigrovala na západ další vlna Čechů a Slováků. Tehdejší ředitelem československé sekce SE byl Jaroslav Pecháček. Rozhodl se, že v Mnichově vypátrá novináře a publicisty, kteří emigrovali z Československa. Těm, které považoval za perspektivní, energické a efektivní pracovníky, nabídl smlouvu v rozhlasové stanici SE. Prakticky tímto počinem předělal dosavadní strukturu vysílání a vše přizpůsobil aktuálním poměrům, které panovaly v zemích za „železnou oponou“. Díky jeho aktivitám se po letech ve vysílání SE objevily úplně nové tváře. Jednalo se o žurnalisty a umělce vysoké kvality. Mezi tyto osobnosti patřili: Josef Jedlička, Slávek Volný, Karel Jezdinský, Lída Rakušanová, Olga Valeská, básník Ivan Diviš a písničkář Karel Kryl.

Mnoho Čechů a Slováků, kteří odešli z Československa díky emigrační vlně roku 1968, se usadilo v Rakousku. Z tohoto důvodu se rozhodl ředitel J. Pecháček po dohodě s vedením

---

⁵⁶ [cit. 2010-06-12]. URL: <<http://www.rferl.org/info/history/133.html>>.

CIA⁵⁷ přechodně otevřít československou pobočku také ve Vídni. Jako vedoucího tohoto studia byl jmenován Tibor Zlocha. Jeho spolupracovníky se stali Josef Jonáš – mimo jiné šéfredaktor emigrantského měsíčníku Vídeňské svobodné listy, Jiří Kameníček a Radim Čechura.

V letech 1951 – 1989 došlo na půdě SE k několika desítkám atentátů a únosů, které měly zastrašit zaměstnance a externí spolupracovníky této rozhlasové stanice. Vše se odehrávalo z podnětu východoevropských zpravodajských služeb.

Od 1. června 1994 začalo rádio SE vysílat ze svého nového sídla v Praze. Na podzim roku 1995 se původní rozhlasová stanice České redakce připojila k Českému rozhlasu. Z tohoto spojení vznikla nová stanice „Český rozhlas 6 / Rádio Svobodná Evropa. Prezidentem této stanice byl jmenován Mgr. Pavel Pecháček, syn dr. Jaroslava Pecháčka. Od 1. listopadu 2001 se ředitelem stanice stal Ing. Ivo Štern a po odstoupení Mgr. Pavla Pecháčka se úřadující ředitelkou stala Olga Valeská. Dnes vysílá Svobodná Evropa ve 28 jazycích. Jejím nynějším ředitelem je od roku 2007 Viktor Jeffrey Gedmin. Během roku 2008 byla pro rozhlasovou stanici v Praze - Strašnicích postavena zcela nová a moderní budova s vysokým stupněm zabezpečení. Vysílání z nové budovy bylo zahájeno v roce 2009. Moderní sídlo navrhl architekt Jakub Cigler ze studia Marani Architects. Postavila ji společnost Orco Property Group. Pětipatrové sídlo ve tvaru krychle je nejpřísněji střeženým objektem v České Republice.⁵⁸

Další významnou rozhlasovou stanicí se stal Hlas Ameriky (Voice of America, VOA). Tato stanice začala vysílat od roku 1942, za vlády prezident Franklina D. Roosevelta. Prvním jejím hlasatelem se stal William Hale, který zahájil vysílání v němčině slovy: „Hovoří hlas Ameriky. Denně touto dobou vám budeme poskytovat válečné zpravodajství. Zprávy mohou být dobré nebo špatné, ale každopádně budou pravdivé.“ Tento název se ujal a Hlas Ameriky brzy poskytoval zpravodajství zemím po celém světě. Čeština a slovenština patřily k prvním jazykům, ve kterých se začalo vysílat. Po skončení 2. světové války rozhlasová stanice nadále pokračovala v poskytování informací a šíření ideálů demokracie za „železnou oponou“. Vždy

---

⁵⁷ CIA = Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba v USA), jejím úkolem je provádět po celém světě operace prospěšné USA.

⁵⁸ [cit. 2010-06-12]. URL: <<http://www.novinky.cz/domaci/168547-radio-svobodna-evropa-otevrela-sve-nove-sidlo-na-prazskem-hagiboru.html>>.

se řídila zásadami obsaženými v její Chartě: podávat informace přesně, spolehlivě a nezáujatě.⁵⁹

11. Sokolský exil

„Znám cíle sokolstva a svým jednáním dokázal jsem a dokazuji, že jsem sokolem a budu jednati v duchu sokolském i dále.“ (T. G. M.)

Významnou součástí československého exilu bylo samozřejmě sokolství. Patřilo mezi spolky, jež byly pronásledovány komunistickými pohlaváry. Stalo se tak z důvodu, že se v této organizaci těsně po válce soustřeďoval přímo výkvět demokratických politických sil, což se komunistům samozřejmě nelíbilo. Tento spolek vznikl z popudu Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera roku 1862. Šlo výhradně o české sdružení. Vedle dosažení pověstné řecké kalokagathie, se tento spolek snažil pozvednout národní suverenitu a povědomí o češství.

Sokolové se dokázali vždy ozvat. Jejich motto znělo: „Zdraví - Síla - Krása“ nebo „Ve zdravém těle, zdravý duch“. Mezi členy Sokola patřily i takové osobnosti jako T. G. Masaryk, Jan Masaryk či Edvard Beneš. Všichni tři byli nadšenými členy tělovýchovného spolku a vysoce hodnotili jeho podíl na utváření života české společnosti. V roce 1947 čítal Sokol více než 1 milion členů. Milion malých, nenápadných lidí se spojilo v dobrovolný, radostný a pracující kolektiv. Z tohoto počtu vyplývá, že tomuto spolku patřil několik let po válce určitý politický a společenský vliv.

Příslušníci sokolského exilu zasáhli do mnoha exilových oblastí (politické, vojenské, diplomatické a kulturní) díky své výchově a úrovni. Kdykoliv se podnikla nějaká akce za hranicemi, byli to skoro bez výjimky sokolové, kteří se první přihlásili, kteří se nikdy neptali, co z toho budu mít, a kterým byla spolupráce bratrsky samozřejmou. Z těchto základů vyrůstal český a slovenský sokolský exil, do kterého se zapojily tisíce „bratrů“ a „sester“. Za zmínku zajisté stojí i jméno starosty americké obce sokolské Josefa Plačka, starosty Sokola Newark Josefa Duriče, zakladatele Sokola Londýn Josefa Kučery, tajemníka Československé národní rady v Americe a starostu Sokola Václava F. Cipry a náčelníka sokolské obce americké Josefa Paskovského.⁶⁰

⁵⁹ KRATOCHVÍL, J., et al. *Český a slovenský exil 20. století*. Brno, 2003, s. 48. ISBN 80-239-3377-9.

⁶⁰ KRATOCHVÍL, J., et al. *Český a slovenský exil 20. století*. Brno, 2003, s. 132. ISBN 80-239-3377-9.

Po první světové válce se vzájemné vztahy mezi Československem a královstvím SHS vyvíjely na mnoha úrovních. Vedle společných hospodářských aktivit a politické spolupráce do popředí vystoupil také fenomén kulturní a tělovýchovné spolupráce obou států. Jako příklad této aktivní spolupráce mohu uvést vznik katolické tělovýchovné a kulturní organizace Orel. Tento spolek udržoval úzké styky s československou stejnojmennou organizací, a to zejména v meziválečné době.

Samotný název „Orel“ pochází ze Slovinska. Na počátku 20. století takto pojmenoval tělovýchovné dělnické odbory lublaňský biskup Jan Evangelista Krek. Až do první světové války působila tato organizace pouze mezi Slovinci. Teprve roku 1923 vznikly první jednotky v Chorvatsku. Ve 20. letech pronikl katolický Orel i mezi Srby. Rozvinuté hnutí dostalo název Jugoslavska orlovska zveza (JOZ). Jihoslovenské „orelstvo“ vystupovalo jako celek, který měl celonárodní charakter. Nepodporovalo žádné separatistické tendence. Jihoslovanští „Orlové“ reprezentovali Jugoslávii i na mezinárodních soutěžích například v Kolíně nad Rýnem či na jubilejních Svatováclavských dnech „orelstva“ roku 1929 v Praze.

Ve 30. letech vešli ve známost chorvatští Križari, kteří se intenzivně podíleli na organizování jihoslovenské účasti na plánovaném orelském sletu v Praze v roce 1939. Úřední list nazvaný Orel pravidelně informoval o jejich vývoji a činnosti. Roku 1939 tento list přinesl dokonce i směrnice výchovy jugoslávských Križarů. Čeští Orli podporovali a ctili jejich program, vyzdvihovali zejména oddanost biskupům a církvi.

Ve slovinském katolickém prostředí se od poloviny 30. let tvořilo orelské hnutí s názvem Zveza slovenskih fantov (Mladá chasa). V jejím čele stál Stanislav Žitka. V součinnosti s touto organizací pracoval Slovinský osvětový svaz. Jednalo se o organizaci působící pouze na kulturním poli vymezeném především divadelní, přednáškovou a pěveckou činností. Patronem Mladé chasy byl biskup dr. Anton Bonaventura Jeglič. Osobně se účastnil táborů mládeže a aktivně se podílel na formování slovinské mládeže v katolickém a národním duchu. K definitivnímu zániku organizace jugoslávského Orla došlo s nastolením komunistické vlády v Jugoslávii.⁶¹

Sokolové jen s nechtutí snášeli existenci katolického Orla. V roce 1929 dokonce vedl Jihoslovenský sokolský svaz tajná jednání s vládou v Bělehradě. Padl zde návrh na zřízení jednotné jugoslávské tělovýchovné organizace, která měla ve svém názvu obsahovat slovo

---

⁶¹ [cit. 2010-06-19]. URL: < <http://www.navychod.cz/?req=print&id=25>>.

Sokol. Zejména Slovinci si vykládali pojem Sokol jednoznačně ve spojitosti s protikatolickým bojem. Navíc jihoslovanský Sokol byl známý jako organizace, jež usiluje o politické postavení a mocenskou pozici v jugoslávské armádě. Katoličtí Orli v tomto plánu viděli pouze další rozvoj pokrokařského Sokola. Orlové na jednání s vládou vystoupili s rezolutním postojem, že do jednotné tělovýchovné organizace vstoupí pouze jako samostatné orelské hnutí. Žádali, aby byl program a stanovy nové organizace přizpůsobeny křesťanským a demokratickým zásadám Orla. Vláda v Bělehradě zůstala vůči orelským postulátům chladná.

12. Američtí Slovinci v Clevelandu

Město Cleveland se nachází v americkém státě Ohio. Jedná se o třetí největší slovinské město mimo vlastní státní hranice. V roce 1919 se zde soustředilo nejvíce slovinského obyvatelstva po hlavním slovinském městě - Lublani a italském Terstu. Výzkumy dokazují, že v okolí Clevelandu žilo až 80 000 obyvatel slovinského původu. V případě slovinské emigrace do USA rozhodně nemůžeme hovořit o neorganizovaném příchodu utečenců a jejich potomků. Emigranti se spíše drželi v blízkosti krajanských spolků a organizací.

Je důležité poukázat na to, že Spojené státy americké hrály významnou roli ve spojitosti se slovinskou emigrací. Konkrétně Cleveland se stal oblíbenou destinací pro příchozí emigranty již od konce 19. století. Město se pro příchozí jevílo jako velice perspektivní díky svému vynikajícímu hospodářskému rozvoji a výborné zeměpisné poloze na jižním pobřeží Ohia v blízkosti jednoho z Velkých jezer, a to Erie.. Díky těmto výhodám Cleveland poskytoval emigrantům pestrou nabídku pracovních míst. V případě Clevelandu se samozřejmě nejednalo o jediné město, kde Slovinci hledali své útočiště, ale již krátce před první světovou válkou se stal největším slovinským městem na území Spojených států amerických.

V meziválečném období přijali Spojené státy velice přísná emigrantská opatření, jež prakticky omezila příchod vystěhovalců na minimum. V tomto období je vysledována pouze malá vlna přistěhovalců z oblasti Julských Alp. Jednalo se o uprchlíky, kteří utíkali především před fašistickým útlakem, politickou a hospodářskou situací, jež se pro ně doma stala neúnosnou. Většina uprchlíků se v této době přeorientovala na bližší evropské destinace, zejména Francii, Belgie, Nizozemí a Německo.

Po druhé světové válce se opět otevřela brána vedoucí přes americké hranice. Emigranti přicházeli především z politických důvodů. Pro vstup na americkou půdu bylo zapotřebí opatřit si „garanční list“, jež dokazoval, že se za vás zaručila osoba, která dlouhodobě žije na

americkém území. V tomto dopise se příbuzný či známý zavázal, že dotyčnému uprchlíkovi poskytne ubytování a zaměstnání.

V 60. a 70. letech se jednalo zejména o emigrace z ekonomických důvodů. V tomto období se ze slovinského území vystěhovalo na 100 000 obyvatel. Odcházeli za vidinou lepšího živobytí a perspektivnějšího uplatnění v pracovní sféře.

Z obecného hlediska můžeme vystěhovalectví Slovinců do USA rozdělit do tří zásadních vln. Za první velkou vystěhovalickou vlnu můžeme považovat období od 80. let 19. století do zavedení emigrantských zákonů ve 20. letech 20. století. Tato první generace emigrantů odcházela zejména z ekonomických důvodů. Za druhou početnou vlnu se považuje poválečná politická emigrace a třetí, zároveň poslední větší vlna vystěhovalectví proběhla, jak již bylo řečeno, v 60. a 70. letech 20. století.⁶²

12. 1. Zakládání prvních slovinských obcí na území Clevelandu

První generace emigrantů, která přišla do Clevelandu, se stěhovala do okolí velkých továren, kde zároveň získala i zaměstnání. Tito emigranti se usazovali v blízkosti příslušníků německého, českého, italského či maďarského etnika. Hlavním problémem první generace přistěhovalců byla nedostatečná znalost anglického jazyka. Pro tuto vlnu emigrantů byla příznačná organizovanost v krajanských spolcích a značná izolovanost od americké společnosti.

K založení první slovinské obce došlo v 80. letech 19. století. Nacházela se v jižní části Clevelandu a to na území Newburghu. Na začátku 90. let si Slovinci založili další obec a to podél avenue St. Clair ve východní části města. Na přelomu století se nastěhovali také do oblasti Collinwoodu směrem na jihovýchod. Ve 20. letech 20. století se mladší generace emigrantů přestěhovala do Euclidu, kde bylo možné získat pozemky pro výstavbu rodinných domků.

Ihned na počátku se Slovinci na americkém území zapsali jako pilný a pracovitý národ, který se nebojí těžké práce v továrnách a dolech. Díky tomu získali status společenské a sociální mobility, jenž jim později dovoľoval aktivně vstoupit i do politických kruhů. Druhá generace emigrantů se snažila více přiblížit americké společnosti, poznat především její

---

⁶² ZIBELNIK, M. B. *Slovenski imigranti in njihovi potomci v Clevelandu: Etnična identiteta, srečevanje med kulturami in fenomen tujosti*. Univerzita v Lublani. Filozofická fakulta. Katedra filozofie a sociologie, 2010, s. 19-22. (dále citováno jako Slovenski imigranti in njihovi potomci v Clevelandu).

kulturu, zvyky a jazyk. Tato generace emigrantů se aktivně zapojila do amerického způsobu života. Díky spolupráci s Američany mohli přistěhovalci zajistit svým dětem lepší živobytí. Jejich potomci získali lepší a kvalitnější vzdělání. Většina z nich již dokončovala střední školu, někteří dokonce i college. V neposlední řadě získali zaměstnání ve třetím sektoru, zejména v oblasti služeb. Někteří začali i pracovat sami na sebe. Získali tak dostatek financí, aby si mohli zakoupit půdu pro výstavbu vlastních domů a sídlišť. Třetí generace se ještě více otevřela americkému prostředí, a to jak společensky, tak ekonomicky. Jednalo se především o slovinskou inteligenci. Získali velice perspektivní zaměstnání jako právníci, lékaři nebo politici.

Ve 30. a 40. letech si již potomci emigrantů zakládali své vlastní literární spolky. V této souvislosti je potřeba zmínit jméno Ivana Zormana, který se proslavil jako skvělý literát na americké půdě. Od roku 1926 měli Slovinci ve svém středu i své politické vůdce, kteří se později dostali v čele s velice uznávaným a ceněným politikem Frankem Lauschetem až na pozice guvernérů a senátorů.

Po roce 1949 se do okolí obce Saint Clair nastěhovala nová vlna emigrantů. Jednalo se o uprchlíky, kteří utíkali před politickými událostmi roku 1949. Založili si svůj vlastní Národní dům – „Baragov dom“, který se stal kulturním a reakčním střediskem této vlny emigrantů. V tomto národním domě měly své sídlo nové slovinské kluby, pěvecký sbor a folklorní taneční skupina. V důsledku vzrůstu počtu obyvatel slovinského původu byly v Clevelandu od roku 1953 založeny sobotní školy, kde se vyučovalo ve slovinském jazyce. (Statistiky ukazují, že na amerických středních školách bylo v roce 1967 zapsáno 720 studentů slovinské národnosti.)

V 50. a 60. letech došlo v Clevelandu k velkým změnám ve skladbě obyvatelstva. Z jihu se do města začal stěhovat větší počet obyvatel černošského původu. Tyto změny v relativně krátkém časovém úseku přinesly i rasové problémy. Zvýšil se stupeň kriminality ve městě, obyvatelé se cítili být ohroženi a všeobecně se zvýšilo i sociální napětí mezi lidmi. Z tohoto důvodu se začalo bílé obyvatelstvo zejména v 70. letech stěhovat spíše do předměstí.

V 60. a 70. letech se do obce Saint Clair nastěhovala menší vlna přistěhovalců chorvatského původu. Ihned začali spolupracovat s místní slovinskou menšinou a aktivně se podílet na rozvoji slovinské kultury a jazyka. Například mládenci, kteří byli členy místních církevních sborů svatého Víta a svaté Panny Marie založili pěvecký sbor „Fantje na vasi“.

Čtvrtá a pátá generace přistěhovalců se stěhovala více na východ dále od centra města. Dnes žije většina obyvatel slovinského původu v Euclidu, Willoughby Hillsih, Mentoru, Richmond Heightsih, Wickliffu a Clevelandu.⁶³

12. 2. Slovinské národní instituce a jejich úloha při společenských a kulturních akcích

Slovinské národní instituce měly velký význam při formování slovinské kultury na americkém území. Jednalo se o místa, kde se mohli Slovinci sejit, shromáždit, diskutovat či společně řešit problémy, které nastaly při stěhování do nových oblastí mimo rodný kraj. Mezi prvními začaly vznikat slovinské penziony a hostince. Jednalo se o první slovinské podniky v Clevelandu. Vlastník hostince zpočátku zastával velice důležitou úlohu ve slovinské společnosti. Přijímal k sobě nově příchozí, poskytoval jim nejdůležitější informace, které měly emigrantům napomoci k lepší orientaci v prvních dnech na novém území, poskytl jim ubytování a pomohl jim sehnat zaměstnání. Můžeme říci, že se jednalo o prostředníka mezi přistěhovalci a americkým prostředím. Některým dokonce poskytl i půjčku.

Čím více přicházelo emigrantů, tím více se zvýšila potřeba založit si vlastní instituce, které si začali Slovinci zakládat po vzoru ostatních evropských přistěhovalců. Za základní a hlavní instituce se považovaly vlastní krajanské a bratrské podpůrné spolky, katolické fary a národní domy. Tyto instituce hrály velice důležitou úlohu při snaze ochránit vlastní etnickou identitu a národní povědomí.

12. 3. Katolická církev

Katolická církev a její organizace se začaly rozvíjet zejména po příchodu Čechů, Slováků, Poláků, Italů a Maďarů do Clevelandu. Ti si zde zakládali své vlastní etnické katolické farnosti. Příchozí Slovinci zpočátku navštívili již fungující a zavedené farnosti těchto etnik a začali shromažďovat finance na výstavbu vlastních katolických far. Finanční pomoc krajanům poskytly jednotlivé slovinské podniky, pojišťovny, dokonce i banky.

Fary se staraly o široké spektrum potřeb emigrantů. Vedle náboženské věrouky a kázání se faráři podíleli také na rozvoji kultury a vzdělání. Mnohdy poskytli svým krajanům farní prostory při různých kulturních a sportovních akcích. Zasloužili se i o rozvoj vzdělání jejich potomků, některé hodiny, kromě modliteb, byly vyučovány ve slovinském jazyce.

---

⁶³ Slovenski imigranti in njihovi potomci v Clevelandu, s. 23-25.

Postupem času vznikly na území Clevelandu čtyři velké farnosti. V roce 1894 byla založena farnost svatého Víta v blízkosti Saint Clair. Dnes se jedná o největší církevní obec ve Spojených státech amerických. V prvním desetiletí 20. století byly založeny další dvě farnosti: Nanebevzetí svaté Panny Marie v Collinwoodu a farnost svatého Vavřince v Newbourghu. Jako poslední byla založena farnost svaté Kristýny v roce 1924. Dnes se můžeme v Clevelandu nadále setkat s pomocí farářů od svatého Víta a svaté Panny Marie. Veliký podíl na systému vzdělávání měli faráři z farnosti svatého Víta, kteří již v roce 1902 postavili první slovinskou základní školu. Později byly ustanoveny farní školy také u svatého Vavřince a při svaté Panně Marii. V těchto školách se v prvních desetiletích 20. století vyučovalo výlučně ve slovinském jazyce. Ke změně došlo ve 30. letech, kdy se poměr mezi farními a veřejnými školami zvýšil ve prospěch veřejného systému vzdělání. Slovinština se v této době skoro vytratila, jako vyučovací jazyk zůstala při lekcích hudby a náboženství. K zpětnému rozkvětu slovinského jazyka došlo s příchodem politických emigrantů po druhé světové válce, kteří v 50. letech, jak již bylo řečeno, založili při farnosti Svatého Víta a Marie sobotní Slovinskou školu. Tyto školy působí v Clevelandu dodnes.

12. 4. Bratrské podpůrné společnosti

Při příchodu do Clevelandu se přistěhovalci, stejně jako jiné východní a jižní evropské národy, setkali s nedostatečně fungujícím systémem, který by jim pomohl v případě nemoci, smrti, ztrátě zaměstnání a jiných problémech. Proto si po vzoru Čechů založili bratrské podpůrné společnosti. Jednalo se o zastřešující organizace, které pomáhaly krajanům s nízkými příjmy při placení zdravotních, pohřebních či jiných výdajů. Do konce první světové války se v USA vytvořilo osm takovýchto podpůrných krajanských sdružení. Každý z těchto spolků měl své politické a náboženské zaměření. Vytvořily se dokonce i ženské podpůrné společnosti. Zpočátku byli členy těchto spolků výlučně emigranti slovinského původu. Po druhé světové válce začaly organizace přijímat i členy jiných slovanských národů. Nejdůležitější úlohu zastávaly a zastávají při sdružování Slovinců na kulturních, společenských a politických akcích. Spolky pod svými křídly zřídily i sportovní areály a poskytly přistěhovalcům lekce anglické konverzace zejména proto, aby do svých řad nalákaly i mladé lidi. Spolky se také aktivně podílely na financování různých kulturních a společenských projektů.

12. 5. Slovinské Národní domy

Když se dostatečně rozvinuly slovinské podpůrné společnosti, začaly vznikat národní domy, které spolkům poskytovaly prostory při kulturních, společenských a politických setkáních jejich členů. Zpočátku byly Slovincům zpřístupněny menší sály kulturních domů v Clevelandu: například Knaus Hall, Grdina Hall nebo hlavní sál farářů od Svatého Víta. První Národní slovinský dům – Slovene National Home (SNH) byl otevřen na avenue Holmes v jižní části Clevelandu v roce 1919. Rok poté byl postaven „Slovene national Home No. 2“ v Newburghu a „Slovene national Home“ na avenue Saint Clair, který je největší slovinský Národní dům již od jeho otevření 1. března 1924. V jeho prostorech se nacházejí slovinské úřady, obchody, tělocvična sportovního sdružení Sokol, Čítárna, slovinská mateřská škola pro nejmenší, sály pro několik pěveckých sborů a sál pro dramatický útvar „Slovene Cankar Drama Society“. Krátce po jeho otevření věnoval tomuto domu malíř Maksim Gaspari svou znamenitou malbu „Mati Slovenija“.

12. 6. Slovinská kulturní scéna v Clevelandu

Slovinci v Clevelandu byli a jsou velice aktivní při organizaci různých společenských a kulturních akcí. Největší zásluhu měli na sestavování programu při hudebních představeních. Postupem času si založili vlastní etnické dramatické kroužky. Někteří jednotlivci se prosadili i v literární (Zorman) a umělecké sféře (Perušek, Gaspari). V hudební oblasti vynikly slovinské opery, polka a nezapomenutelné vystoupení pěveckých sborů. Slovinci v Clevelandu uveřejnili jak své vlastní opery, tak i opery zahraničních autorů. Mohli se chlubit slovinskými pěvci v plném obsazení, vynikajícím orchestrem i doprovodnými kulisami. První slovinskou operu mimo hranice vlastního státu napsal John Ivanuš. Byla nazvána „Turjaška Rozamunda“. Mnozí z emigrantů se teprve v USA setkali s operou. Někteří pocházeli z chudých zemědělských rodin a ve své rodné zemi si nemohli finančně dovolit navštívit takovéto vystoupení. Druhý fenomén, který začal vzkvétat a rozvíjet se v USA, byla polka. Tento druh polky se v USA ujal a Američané mu obvykle přezdívají „Cleveland style of polka“. Původní tóny polky zanesly do USA přistěhovalci ze Slovinska již na počátku 20. století. V americkém prostředí se tento styl začal různě modifikovat a byly do něho začleněny i jisté americké hudební elementy. Postupem času byly do klasické polky přidány i prvky klasické hudby, jazzu a country. Odlišné je i využití hudebních nástrojů. Muzikanti hrají na harmoniku, saxofon nebo klarinet a na rytmické nástroje jako je buben, basa, kytara nebo bendžo. Svého

vrcholu dosáhla polka v USA zejména v 50. letech po druhé světové válce. Později se na hudební scénu dostaly i jiné hudební styly a význam polky se začal zmenšovat.

Vedle hudební scény se v tomto období rozvíjely i sportovní aktivity. Významnou úlohu při sportovních kláních i nadále zastával Sokol. Začala se rozvíjet především atletika a gymnastika. Tělovýchovné spolky si později přály získat více mladých účastníků a tak do svých programů zavedly i typicky americké sporty, jako je basketbal, košíková, fotbal a kopaná.

12. 7. Podnikání

Také podnikatelé hráli významnou roli při sponzorování kulturních, náboženských a společenských akcí. Financovali ze svých prostředků i stavbu některých Národních domů a kulturních středisek. Dá se říci, že se podnikání v Clevelandu rozjelo společně s otevřením prvních hostinců a penzionů. Jedním z důvodů, který vedl místní podnikatele k zakládání výlučně slovinských podniků, byl fakt, že krajané chtěli nakupovat a jednat ve slovinském jazyce, protože anglický jazyk jim byl stále cizí a vzdálený. Zpočátku se jednalo o drobné podnikatele, kteří nabízeli své služby větším, již zavedeným podnikům, jako byly například spořitelny, pojišťovny nebo banky. Postupem času se začaly podniky, jež využívaly služeb menších podnikatelů rozrůžňovat. Těchto služeb využívali vlastníci hostinců, penzionů, obchodníci se zvířaty až po obuvníky, krejčí, obchody s oblečením, domácími potřebami nebo koly.

Do první světové války bylo založeno na 300 slovinských podniků. Mezi nimi i dvě největší finanční instituce, které se nacházely podél avenue Saint Clair. Jednalo se o spořitelnu a záložnu „Saint Clair Savings Association“ a „North American Banking Savings Co“. V tomto období vznikla také „Slovene Tradesman´s Association, která mimo jiné krajaný nabádala, aby navštívili a využívali služeb nově otevřených slovinských obchodů. Její slogan zněl: „Each to his own!“ K podobným nabídkám vyzývaly i nově vzniklé časopisy, zejména „Clevelandská Amerika“, která si rozvoj slovinských podniků vysvětlovala jako výraz slovinské etnické sounáležitosti a národního povědomí.

12. 8. Časopisy

Slovinskou etnickou identitu v USA podtrhl i vznik jednotlivých krajanských listů a časopisů. Pro každý článek je typické, že již druhý den je zastaralý a je potřeba napsat nový. Díky každodenním výtiskům a zprávám se uživatel, který si časopis zakoupil, dozvídá informace, které zachytil reportér i na druhém konci světa. Slovinské časopisy, jež vycházely v Clevelandu, napomohly k získání dostatečného finančního obnosu i pro výstavbu Národních domů, církevních a jiných kulturních budov.

První slovinský časopis, který se objevil na clevelandském území, začal vycházet od roku 1899 a nesl název Národní slovo. Po celé století na tomto území vycházelo množství různých časopisů, novin, deníků, týdeníků či měsíčníků. Vedle těchto tiskovin, vycházely i listy jednotlivých podpůrných bratrských společností. Redakce těchto rozličných listů se nacházely v různých amerických městech. Některé byly zaměřeny katolicky, jiné spíše liberálně-socialisticky.⁶⁴

12. 9. Jazyk

Jazyk je mimo jiné nositelem etnické a národní identity. Je důležité zdůraznit, že každý národ využívá svůj rodný jazyk jako prostředek k dorozumívání a myšlení. Každý jazyk má také svou vlastní tradici a pravidla pravopisu. Jedná se o originální znak, který například v emigraci odlišuje jednotlivé evropské národy. Nahlédneme-li do minulého století, podkryjeme těžkosti a problémy, s kterými se potýkaly jednotlivé národy při snaze ochránit svůj rodný jazyk a s ním spojenou národní identitu mimo hranice své rodné země. Každodenní používání anglického jazyka ve školách, na úřadech, v zaměstnání či obchodech ponechávalo jen malý prostor pro komunikaci ve slovinském jazyce. První generace emigrantů, která přišla na americké území, byla odchována na slovinštině jako svým mateřským jazykem a samozřejmě neovládala anglický jazyk. Následující generace měla velké problémy hovořit v anglickém jazyce, ale již ji můžeme označit za dvojjazyčnou. Pro třetí a čtvrtou generaci (= potomci a vnoučata přistěhovalců) je rodným jazykem již angličtina. Někteří z nich ovládají i slovinský jazyk.

12. 10 Hudba

---

⁶⁴ Slovenski imigranti in njihovi pootomci v Clevelandu, s. 26-32.

Dodnes je v Clevelandu mezi slovinskými emigranty a jejich potomky živý element slovinské hudby. I nadále je velice populární forma clevelandské polky. Při jejích tónech se prakticky rozproudí každá zábava a kulturní akce. Můžeme ji zaslechnout na všech slovinsko-amerických rozhlasových stanicích. Její rytmičnost a melodičnost upoutá pozornost jakékoliv generace. Na clevelandském předměstí v Euklidu vzniklo dokonce i muzeum: „Polka Hall of Fame“, které svou expozici zasvětilo vývoji a tradici polky. Každoročně se pořádají soutěže o to, kdo vytvoří nejzábavnější hudební styl polky. Fenomén polky s sebou v 50. letech přinesl i tradici pořádání „Polka Tours“ na území Slovinska. Dokonce i na mši v kostele můžeme zaslechnout chór popěvující si melodii polky. S tímto nápadem přišel duchovní George Balasko v roce 1972. Mše se účastní živá polka skupina, která je rozmístěna podél oltáře a svými hudebními vložkami obohacuje tradici nedělních mší. Tento nápad čerpá z motivů jazzové mše nebo mše při kytarách, které se objevily v USA v 60. letech a jsou velice populární i dnes.

12. 11 Jídlo

Typická slovinská kuchyně, která se díky přistěhovalcům objevila na území Clevelandu, také přispívá k ochraně slovinské národní identity. Národní kuchyně je přímo provázána s tradicemi národa a s jeho kulturou stolování.

Každého zajisté zajímá, při jakých příležitostech emigranti vařili své národní pokrmy. Většina Slovinců si připomíná své národní tradice při velkých církevních svátcích, jako jsou svátky vánoční a velikonoční. Se slovinskou národní kuchyní se můžeme také setkat, budeme-li svědky tradiční slovinské svatby. Lidé mají tendenci se svým kulinářským uměním chlubit při větším počtu hostů, proto slovinské hospodyňky vaří tradiční pokrmy spíše při svátečních nedělních obědech, nežli při běžných pracovních dnech. Mezi oblíbená jednoduchá slovinská jídla patří kraňské klobásky se zelím, hovězí vývar, pražené brambory nebo bramborový salát. Ovšem největší význam je přikládán přípravě národního sladkého pečiva – slovinské potici. Na toto poukazuje i výtah z kuchařky, která byla vydaná v New Yorku v roce 1945. Autorka uvedla, že je málo receptů, které si zaslouží být v této kuchařce představeny jako opravdu typické slovinské národní pokrmy. Za nejdůležitější slovinský pokrm označila poticu. Z jednotlivých rozhovorů, kterých se účastnili přímo Slovinci žijící v Clevelandu, vyplývá, že slovinská národní kuchyně pravděpodobně není tak populární, jako když se řekne například

italská nebo francouzská kuchyně. Za typicky slovinské jídlo sami Slovinci považují především pečivo: poticu, plněný závin, štruklji a gibanicu.⁶⁵

13. Reemigrace

„Život jednotlivce ani dějiny společnosti nelze pochopit, nepochopíme-li obojí současně.“

(Charles Wright Mills)⁶⁶

Rok 1989 znamenal pro mnohé novou naději a byl prodchnut vlnou euforie. Listopadová revoluce přinesla zvrát situace. Najednou zmizela železná opona a oficiálně skončilo období dezinformace. Po mnoha letech směli emigranti přijet zpět do vlasti. Češi, kteří žili v Americe, začali nejprve uvažovat nad samotnou myšlenou návratu. Vznikající demokracii chtěli nabídnout své bohaté zkušenosti, peníze a služby. Někteří se chtěli aktivně zapojit do kulturního, politického a veřejného dění, jiní chtěli podnikat a stavět. Návrat nebyl nijak lehký. Reemigranti v sobě nesli pocity očekávání, ale i zklamání, když se po desetiletích navraceli zpět do své domoviny. V myslích reemigrantů pravděpodobně vyvstávala myšlenka, jak budou přijati. Budu přijat tak, jak jsem odcházel? Jako vlastenec? Vlastenec, který je na jednu stranu dlužen své matičce rodné zemi, ale na stranu druhou je rodná země něčím dlužna mně. Reemigranti přicházeli s dobrými úmysly, chtěli pomoci, měli chuť všem sdělit své prožitky, někdy až příliš překotně. Velkým zklamáním pro ně bylo vyloučení z účasti na prvních svobodných volbách. *„Volit směli jen ti, kdo u sebe měli československý pas a v době voleb se zdržovali na území republiky. Nesmělo se tedy volit prostřednictvím zastupitelských úřadů, jak je to běžné v západních zemích.“⁶⁷*

„Zbývá otázka návratu. Pro všechny politické emigrace otázka první a poslední. Jí se měřilo, zda svůj zápas emigrace vyhrála nebo prohrála, přetrvala nebo se rozpadla.“⁶⁸

(Pavel Tigríd)⁶⁹

Politická a sociální proměna po roce 1989 tedy vedla k návratům řady Čechů, již žili dlouhou dobu v zahraničí. Díky tomuto jevu docházelo k zpětné reintegraci do české

⁶⁵ Slovenski imigranti in njihovi potomci v Clevelandu, s. 46-50.

⁶⁶ Charles Wright Mills (1916 – 1962), významný americký sociolog zabývající se sociologickou imaginací

⁶⁷ Jiří Diamant, s. 136

⁶⁸ TIGRID P. *Politická emigrace v atomovém věku*. Kolín nad Rýnem, 1974, s. 71.

⁶⁹ Pavel Tigríd (1917 - 2003), významný český spisovatel, publicista a politik, jeden z nejvýznačnějších představitelů českého protikomunistického exilu.

společnosti. „*Reemigranti byli obvykle lidé s nejvyšší či naopak nejnižší mírou dosažené ekonomické úspěšnosti na západě. Po svém návratu do vlasti obvykle získali nadprůměrný status.*“⁷⁰ Obecně platí, že (re)emigranti jsou nositelé dvojí identity – své osobní a skupinové. Díky svému subjektivnímu vnímání a hodnotám jsou spjati jak s domácím prostředím, tak se sociokulturním prostředím hostitelské země. V některých případech dochází i ke střetu hodnot a to zejména v ekonomicko-pracovní sféře.

Exil může skončit teprve tehdy, když mu k tomu vlast poskytne přijatelné podmínky. Základem těchto podmínek je vymýcení příčin, kvůli kterým byli emigranti nuceni opustit svou milou vlast. Podle názoru Jiřího Diamanta by ve státě měly fungovat základní principy demokracie, základní lidská a občanská práva a je nezbytné, aby exulanti byli veřejně rehabilitováni, aby tak alespoň částečně byly odstraněny křivdy na nich napáchané. Faktem je, že ani dva roky po Sametové revoluci stále nedošlo k úplné rehabilitaci exulantů, k veřejnému ocenění jejich zásluh v dobách temna. „*Tito lidé byli postaveni na úroveň občanů druhého řádu, kteří nesmějí mluvit do záležitostí své staré vlasti, předávat své zkušenosti, radit či spolurozhodovat, jejich myšlenky, názory a iniciativy jsou často zamlčovány či negovány.*“⁷¹ Postoj většinové české společnosti k emigrantům plynul z nepochopení emigrantské situace a podmínek, do jakých emigranti přicházeli. Ti, co zůstali ve vlasti, si jen těžko představili, jaká úskalí emigranti prožívali. „*První měsíce a roky byly podle výpovědí samotných exulantů těmi nejhoršími. Byly provázeny nejistotou, strachem, nekonečným čekáním, nemožností ovlivnit běh událostí, pochybnostmi, zda by nebylo lepší vrátit se domů.*“⁷² Dostali se do těžkých a složitých pracovních podmínek, často se setkávali s problémy při přijímání do pracovního procesu. Jejich projekty a záměry byly vesměs zamítány až odsuzovány. Přesto byla v emigraci veliká motivace k práci, i když ne vždy ve vlastním oboru. Největší potíže měli reemigranti s jazykem. Samotná znalost jazyka se zpočátku stala velice problematickou. Několika emigrantům v té době pomohla znalost slovanských jazyků – zejména polštiny. Reemigranti při návratu pocíťovali problém v politické kultuře. Často se u nich objevovala hořkost při pohledu na danou politickou situaci, překvapily je špatné vztahy mezi lidmi, stále převládal nezájem o věci veřejné. Lid byl stále zdeformován komunistickým režimem a nenadechl se čerstvého ovzduší. Reemigranti se vraceli na místa, o kterých si mysleli, že je velice dobře znají a s tímto jevem spojovali i stará přátelství. Právě ta stará přátelství se od

---

⁷⁰ NEŠPOR Z. R. *Sociologické texty: Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2002, s. 5. ISBN 80-7330-017-6. (dále citováno jako Sociologické texty).

⁷¹ Jiří Diamant, s. 152.

⁷² KONEČNÝ K. – MOTLÍČEK T. *Studie z dějin emigrace: Sborník studentských prací*. Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Katedra historie. Olomouc, 2003, s. 9. ISBN 80-244-0730-2.

reemigrantů neodvrátila, ale jen těžko si vytvářeli přátelství nová. Mezi lidmi panovala neutuchající závist. S jiskrami v očích sledovali poměrně dobrou ekonomickou situaci příchozích. I když se po návratu logicky snížil životní standard a úroveň reemigrantů, tento fakt je při rozhodování o návratu do vlasti mnohdy nezviklal. Ze západních zemí si někteří příchozí přinesli trend „práce na volné noze“, tím nebyli vázáni ani na momentální měsíční příjmy.

Osobně si myslím, že je chybné stanovisko, házet emigranty, exulanty, uprchlíky či vystěhovalce do jednoho pytle. Tito lidé nejsou členy jedné jediné skupiny. U každého z nich došlo k rozdílným okolnostem a motivacím, jež ho vedly k odchodu z vlasti. Odlišovali se od sebe navzájem i mírou politických a právních opatření, jimiž byli v minulosti postiženi. Na každého zapůsobil psychický nátlak v jiné míře, rychlost, s jakou se museli přizpůsobit cizímu prostředí, je determinovala. Došlo k náhlému přerývu pracovních i soukromých sociálních vazeb. Je důležité si uvědomit, že vysoké nároky a zátěž nebyly kladeny pouze na samotnou osobu emigranta, ale i na jeho rodinu, která opustila vlast s ním. V nemnohých případech došlo i k pronásledování blízkých a známých, kteří zůstali ve vlasti.

Z osobních prožitků jednotlivých reemigrantů je patrné vzájemné nepochopení. Za léta strávená v emigraci mají reemigranti také jinou životní zkušenost, hodnoty a postoje. Po návratu do vlasti se snažili lidem tady vykreslit traumatické situace, odtržení od rodné půdy a kořenů. Museli bojovat, snažit se a pracovat, protože na západě se během let vytvořil čilý cestovní a obchodní ruch. Na druhou stranu sami reemigranti přiznávají, že si zároveň oni jen stěží představili opravdovou situaci, která za komunistického režimu panovala tady. Je těžké pochopit, s čím opravdu zápasili lidé doma ve vlasti.

14. Přístup historiků k problematice emigračních procesů

Rozsáhlé emigrační procesy 20. století se i přes značný rozsah a sociální významnost nestaly předmětem důkladnějších analýz. Jedním z důvodů mohou být i sociopolitické zvraty na našem území. Vztah mocenských špiček k tomuto tématu a problému nikdy nebyl ryze neutrální a tato situace tím pádem do jisté míry usměřňovala celkový výzkum. Odtud vychází skutečnost, že se etnografické studie díky „sebenormalizaci“ autorů víceméně soustředily na východoevropský prostor. Tento problém bohužel přetrvával i v období po Sametové

revoluci. Téma emigrační a reemigrační problematiky bylo pojmáno především z globálního hlediska. Autoři se zaměřili především na tzv. etnické procesy.⁷³

Emigrační historiografie se zaměřila spíše individuálně. Jejím tématem se logicky stala emigrace pouze „západní“ a především na politické bázi. Tento fakt bohužel vedl k často negativnímu (sebe)vymezování a doslova se dá říci vylučování emigrantů nepolitických a to nejen z historických analýz. Hodnotícím kritériem historických rozborů emigrací se stalo vlastní ideové a politické přesvědčení. V tomto smyslu se determinovala jejich analytická hodnota. Nedošlo k syntéze s domácím, etnografickým studiem emigračních procesů.

Co se týče nynějších soudobých demografů, pojmají migrace až v příliš statické perspektivě. Problém vnímají pouze jako mechanický pohyb obyvatelstva a často se spokojí pouze s číselným vyjádřením hodnot.

Před pražským jarem pro studium a rozvoj této problematiky neexistovala žádná seriózní instituční základna. V 60. letech 20. století došlo ke značnému uvolnění, větší otevřenosti a detabuizaci různých historických témat. Ale emigrační problematika do tohoto okruhu odtajněných témat nepatřila.⁷⁴ „*Na problém emigrace je nahlíženo jako na proces vedoucí ke ztrátě folkloristicky vymezované etnicity.*“⁷⁵ „*Studium emigračních procesů musí být nezbytně založeno na analýze hodnotových schémat a symbolických univerz jednotlivých aktérů a jejich sociálních uskupení.*“⁷⁶

„*Práce exilových historiků nebyly v plném smyslu historické mimo jiné pro omezenou pramennou základnu, za prameny byly považovány především fixované a nejlépe odborně archivované materiály, zcela byla pomíjena problematika práce s orálními prameny a jejich odpovědná analýza.*“⁷⁷

Po 2. světové válce se západní dějepisectví snažilo o přiblížení k sociálním vědám, především se snažili proniknout do tajů sociologie a sociální antropologie. Oproti tomu česká historiografie zůstala v zajetí popisného, faktografického přístupu tradiční dějepisné německé školy. V době normalizace se zásadně změnila hodnotová stupnice. Většina obyvatelstva se postupně vzdala demokracie, občanských práv a lidských svobod a jejím ideálem se staly hodnoty materiální. Důležitým předělem ve vývoji českého dějepisectví byla sametová

---

⁷³ Sociologické texty, s. 11.

⁷⁴ Sociologické texty, s. 12.

⁷⁵ Sociologické texty, s. 20.

⁷⁶ Sociologické texty, s. 27.

⁷⁷ Sociologické texty, s. 15.

revoluce a samozřejmě založení Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. I přesto byla patrná orientace na dějiny formálních institucí. Negativní zprávou je, že i po Sametové revoluci neexistovala společenská objednávka v případě exilových historiků. Negativně v tomto období vzrostl i vztah české majority k emigrantům. Teprve v roce 1999 došlo k velice vstřícnému kroku, od této chvíle mohou mít emigranti dvojí občanství. Tehdejší ministr vnitra *Václav Grulich*⁷⁸ poznamenal: „*Projevili jsme dobrou vůli vůči lidem, kteří byli nuceni opustit republiku a neztratili k ní vztah.*“ Zájem historiků o emigraci z českých zemí narůstá teprve od 90. let. Právě tehdy bylo založeno Centrum pro československá exilová studia⁷⁹ při Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Myšlenka založení specializovaného pracoviště se začala rodit už v roce 1992. Stalo se tak za pobytu tehdejší Katedry humanitních věd a evropských studií FF UP, která navštívila Spojené státy americké a tam navázala kontakty s některými členy československého pounorového exilu. Na založení CČES se vedle představitelů kateder podíleli i sami exulanti. Významnou osobností československého exilu je především *Mojmír Povolný*.⁸⁰ Jedná se o jediné specializované pracoviště v České republice., které se systematicky věnuje výzkumu a dokumentaci exilu. Prvořadým úkolem centra je zpracování dějin Čechů a Slováků, kteří odešli do zahraničí i studium osudů občanů Československa, kteří v několika vlnách postupně opouštěli vlast. Výzkum tedy musí probíhat v cílových zemích emigrantů, kde je vedle bezprostředního kontaktu s emigranty možnost studovat archivní prameny a materiály spolků a organizací, které zastřešovaly exil v zahraničí.

Vedle publikačních výstupů se CČSE prezentuje novou ediční řadou *Emigrace*. Zájem posluchačů historie o exilovou politiku dokumentuje studentský sborník *Studie z dějin emigrace*. Historikové z CČSE se zúčastňují Týdnů zahraničních Čechů v Praze a dalších vědeckých konferencí a sympózií.

Vedle studia archivních pramenů se CČSE snaží zabývat i orální historií. Sbírkou, jež CČSE vytvořila na základě orální historie, předkládá rozhovory s pamětníky. Vzhledem k tomu, že písemné prameny jsou v této problematice „nedostatkovým zbožím“, tak se interview s emigranty stává jednou z nejcennějších informací. Krása dialogu spočívá v tom, že takováto autentická výpověď je jednoznačně nezaměnitelná. Z tohoto vyplývá, že CČSE se

---

⁷⁸ Václav Grulich - narozen 8. 5. 1932 v Praze, český politik, bývalý ministr vnitra v letech 1998 – 2000 za vlády Miloše Zemana, bývalý předseda jihomoravské ČSSD a poslanec parlamentu za ČSSD.

⁷⁹ dále označováno zkratkou CČES

⁸⁰ Mojmír Povolný – narozen 1921 v Měnině, žijící legendou české exilové politiky, od roku 1950 žije v USA, od 50. let činný v Radě svobodného Československa, v letech 1974 – 1993 stál v jejím čele, v roce 1956 byl spoluzakladatelem časopisu *Svědectví*.

prioritně zabývá shromažďováním písemností, které jsou roztroušené po světě. Jednou z největších nevýhod této problematiky je poměrně vysoký věk emigrantů. Hrozí, že dokumenty a rozhovory neocenitelné historické hodnoty budou nenávratně ztraceny. V poslední době se bohužel stává, že potomci či vnoučata, žijící na území hostitelských zemí, již tak dobře neporozuměli hlubokému citu svých otců, dědů a pradědů k rodné vlasti. Již zpřetrhali vazby a kořeny, jež je spojovaly s rodnou zemí svých nejbližších. Díky tomu jsou i některé celoživotně budované sbírky nakonec zatraceny a vyhozeny.

Archivní prameny uložené v archivu ČČSE pokrývají léta 1948 - 1989. Nejrozsáhlejší je fond Rady svobodného Československa, který organizaci věnoval Povolný. Historii Rady na základě studia archivu ČČSE popsal *Bořivoj Čelovský*⁸¹ ve své monografii *Politici bez moci*. Z osobních fondů bych měla zmínit zejména pozůstalost *Jaromíra Netíka*.⁸² Archiv ČČSE disponuje i jednou z verzí memoárů *Petra Zenkla*.⁸³ Vzpomínky byly publikovány pod názvem *Mozaika vzpomínek* v roce 1997. Poměrně dosti rozsáhlou část archivních materiálů tvoří exilová periodika: *České slovo*, *Noviny československého exilu*, *Zpravodaj*, *Svědectví*, *Proměny Listy*.

ČČSE navázalo kontakt s odbornými pracovišti domácími i zahraničními. V Čechách se výzkumu a dokumentace exilu věnuje dále Dokumentační středisko s. r. o. v Dobřichovicích u Prahy a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Problematikou vystěhovalectví se zabývá Etnologický ústav AV ČR. Ze zahraničních institucí je ČČSE ve spojení s Czechoslovak National Council, Czech Service of the Voice of America, American Found for Czechoslovak Relief.

V posledních letech roste zájem o dějiny emigrace a krajanského hnutí, a to nejen ze strany badatelských ústavů, ale je očividný zájem i ze strany studentů historie, politologie, sociologie, bohemistiky a dalších oborů. Výstupy v podobě diplomových nebo disertačních prací jsou důležitým příspěvkem k poznávání života emigrantů a zároveň našich krajanů.⁸⁴

---

⁸¹ Bořivoj Čelovský (1923 - 2008), vedle psaní historických studií se věnoval aktuální publicistice, proslul svou historickou knihou *Mnichovský syndrom*, vedl výzkumný tým pro tvorbu kanadské encyklopedie.

⁸² Jaromír Netík (1922 - 1981), významný žurnalista, od roku 1953 hlasatel Rádia Svobodná Evropa.

⁸³ Petr Zenkl (1884 - 1975), český politik, ministr, primátor města Prahy 1937 - 39 a 1945 - 46, předseda Národní socialistické strany (1945 - 48), místopředseda československé vlády (1946 - 48), předseda exilové Rady svobodného Československa (1949 – 74).

⁸⁴ [cit. 2010-06-01]. URL: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=043&clanek=030426>>.

15. Spolupráce slovinské vlády s emigranty v zahraničí

Úřad vlády Republiky Slovinsko ustanovil pod svými křídly organizaci (Urad vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu), která se stará přímo o slovinské krajany v zahraničí. Jedná se o oddělení, které vzniklo v souladu se slovinskou ústavou a potřebami krajanů v cizině. Organizace se zajímá o kulturní, hospodářskou a vzdělávací činnost emigrantů, jež je provázána s rodnou zemí. Pokud je třeba, je ochotna jim poskytnout i právní ochranu.

Hlavní význam této vládní sekce spočívá v ochraně a posílení slovinského jazyka a kultury i za hranicemi republiky. Vláda vůči krajanům v zahraničí uplatňuje systém spolupráce, jež je vystavěna na principech trvalého a dlouhodobého demokratického partnerství. Mezi jednotlivými krajanskými spolky, které jsou rozptýleny po světě, udržuje principy národní soudržnosti a pospolitosti. Vládní orgány dokonce uznaly autonomii jednotlivých autochtonních slovinských společenství v sousedních zemích – zejména v Itálii a Rakousku. Vláda na své krajany v zahraničí nezapomíná ani při řešení otázek týkajících se hospodářské, dopravní a regionální politiky, ani při čerpání finančních prostředků z fondů EU. Díky tomuto svému počínání samozřejmě spolupracuje i s vládními orgány v druhých zemích. Podílí se na sestavování výroční zprávy, která se týká Konvence národních menšin. Nynějším ministrem tohoto úřadu je dr. Boštjan Žekš. Jeho nejbližším spolupracovníkem je dr. Boris Jesih. S místními vládními orgány spolupracuje také slovinská Akademie věd a umění.⁸⁵

Na lublaňské univerzitě se pod katedrou slovenistiky ustanovilo Centrum pro slovinštinu jako druhý/ cizí jazyk, které pečuje o rozkvět slovinského jazyka mimo státní hranice. Stará se přímo o zájmy cizinců, kteří se chtějí dozvědět více o samotném slovinském jazyce nebo si zdokonalit své znalosti v oboru slovenistiky. V roce 1965 tato organizace poprvé uspořádala čtrnáctidenní Seminář týkající se slovinského jazyka, literatury a kultury. Cílem tohoto semináře bylo představit obor slovenistiky z vědeckého a odborného hlediska. V roce 1983 uspořádala Slovinská Matice letní školu slovinského jazyka při gymnáziu v Kraňsku. Toto prázdninové vyučování bylo určeno především pro mladou generaci emigrantů, kteří měli zájem o studium slovinského jazyka. O program, výuku a kvalitní lektory se postarala tajemnice Semináře pro slovinský jazyk, literaturu a kulturu Ljubica Černivec. Seminář i letní škola byly přijaty s velikým ohlasem a chválou. Později se centrum letní školy pro cizince

---

⁸⁵ [2010-06-23]. URL:

<http://www.uszs.gov.si/si/o_uradu_vlade_rs_za_slovence_v_zamejstvu_in_po_svetu/osebna_izkaznica/>.

přestěhovalo do hlavního města. Fenomén letních kurzů slovinštiny pro cizince je živý dodnes. Každý rok se kdokoliv z nás může zúčastnit lublaňské letní školy pro cizince a Semináře slovinského jazyka, kultury a literatury, které jsou pořádány pod záštitou lublaňské univerzity prvních čtrnáct dní v červenci.

Lektoři slovinského jazyka, kultury a literatury spolupracují s 54 univerzitami po celém světě. Při svém studiu v zahraničí se tedy můžete přímo setkat s programem slovenistiky. Slovinština je vyučována například na univerzitě v Tokiu, Kansasu, Clevelandu nebo v Buenos Aires. Počet univerzit, kde se ve světě vyučuje slovinština, se každoročně navyšuje.⁸⁶

---

⁸⁶ [2010-06-23]. URL: <<http://lit.ijs.si/center.html>>.

16. Závěr

Úkolem mé práce bylo popsat emigrační procesy Čechů a Slovinců po druhé světové válce do USA. Věřím, že tato práce svůj úkol splnila a alespoň částečně odpověděla na vytyčené cíle a otázky.

Myslím si, že nikdo z emigrantů, kteří se vrátili do své vlasti, nezapomene na zážitky, zkušenosti, ale i utrpení a nesnáze, které prožili v průběhu jejich cesty za snem o svobodě a volnosti. Den za dnem se vzdalovali rudé tyranii, kterou nemohli již dále snášet. Přežili i strastiplnou cestu plnou strachu a nejistoty. Podařilo se jim nemožné. S notnou dávkou štěstí nepozorovaně proklouzli agentům Státní bezpečnosti i Pohraniční stráž. Někteří z nich si ještě několik dní před útekem užívali pohled na „stověžatou matičku Prahu“ a Karlův most a o několik dní později se nacházeli v podpalubí některé ze zaoceánských lodí na rozbourěném a neklidném moři. Na jedné straně se čím dál tím více přibližovali břehům amerického kontinentu a na straně druhé se o to více vzdalovali svým dětem, příbuzným a známým. Nechávali za sebou svůj rodný kraj a v srdcích si nesli vzpomínky ze svého dětství, které prožili ve svobodné a mírumilovné zemi. Tisíce kilometrů je dělilo od těch, které milovali a měli rádi. Většina své nejbližší viděla v den odjezdu naposledy, protože se do své rodné země již nikdy nevrátila.

Spolu s těmito lidmi odcházely z Československa a Jugoslávie také znalosti, zkušenosti, zakořeněná morálka a etika, know-how a v neposlední řadě i demokratické principy a víra ve svobodnou zemi. Československo a Jugoslávie se musely potýkat se značným odlivem právníků, politiků, lékařů, vědců, učitelů, ale i obyčejnějších lidí, kteří vykonávali skvělou práci jak v dolech, železárnách a továrnách, tak i na polích za kteréhokoliv počasí. Jednalo se o lidi, kteří se nebáli bojovat za svou pravdu a názory.

Během výzkumu různých druhů literatury a pramenů jsem pochopila, že emigranti na svou rodnou zemi nikdy nezapomněli. Již za první světové války Češi navázali spolupráci s jinými slovanskými národy i Slovinci a aktivně se podíleli na pomoci svým krajanům v rodné zemi. Američtí Češi měli veliký finanční podíl na podpoře prvního československého odboje. Během války zasílali krajané do Čech ohromné zásilky potravin, šatů a lékařských potřeb. Velký podíl na této akci měly ženy. Sdružily se do spolků „Včelky“. V této činnosti pokračovaly i po ukončení války pod vedením Československého pomocného výboru. Za druhé světové války se staly naše zastupitelské úřady a krajaňské kolonie prvními složkami zahraničního odboje. 19. 3. 1939 vystoupil Edvard Beneš v Chicagu s výzvou do boje proti

nacismu. S údivem našel českou a slovenskou Ameriku připravenou a odhodlanou podpořit ho jako vůdce zahraničního odboje. Češi a Slovinci v Americe využívali všech forem boje proti nacismu – ovlivňovali americké veřejné mínění, rozesílali tištěné brožury, neváhali otisknout články v tisku, intenzivně se snažili zahájit dopisové kampaně na adresu členů Kongresu a v neposlední řadě iniciovali vznik rozsáhlých finančních sbírek na pomoc bližním v rodné zemi.

Rok 1989 znamenal pro mnohé novou naději a byl prodchnut vlnou euforie. Listopadová revoluce přinesla zvrát situace. Najednou zmizela železná opona a oficiálně skončilo období dezinformace. Po mnoha letech směli emigranti přijet zpět do vlasti. Vznikající demokracii chtěli nabídnout své bohaté zkušenosti, peníze a služby. Někteří se chtěli aktivně zapojit do kulturního, politického a veřejného dění, jiní chtěli podnikat a stavět. Exil může skončit teprve tehdy, když mu k tomu vlast poskytne přijatelné podmínky.

Resumé:

Presented work is dedicated to concise history of emigration of Czech and Slovenian citizens to the USA after World War II. Thesis is focused on historical and political situation in Slovenia and in Czech lands after the year of 1945 and 1948. Main point of this work was to clarify causes of emigration, describe the target countries for emigrants and to explain any relations with the native countries and further cultural life abroad the native countries.

I think that no one from emigrants who returned to their native countries will not forget all the memories and experiences but also sufferings and difficulties which they had come through on their way to pursue a dream of freedom. Day after day they were further behind from the red tyranny which they could not bear any more. They had come through the difficult journey full of fear and uncertainty. They had done impossible. With a lot of courage and luck they had slipped through the state safety agents net and boarder wards. Some of them had just been enjoying the look on the 'hundred towers' Prague and Charles Bridge and after a couple of days they were hidden in the lower decks of a over-seas cruising ships on a un-restful ocean. On one hand they were closer to US boarder and on the other they were further from their children, relatives and friends. They were leaving behind their native county but kept closely in their hearts their childhood memories, which they had lived through in their native countries. Thousands kilometres were parting them from those they loved. Most of them saw their family on the leaving day the last because they had never come back. Together with them were also leaving skills, experiences, morale, ethic, knowledge and also last but not least the democratic principles and a hope for freedom in their native countries. Czech lands and former Yugoslavia had to cope with a lack of lawyers, politicians, doctors, scientists, teachers but also ordinary people which were skilful in mines, steelworks and factories but also in a landscaping in whatever weather. These were the people who did not fear to fight for their truth and opinions.

Prameny a literatura:

Literatura:

BAAROVÁ, L. *Života sladké hořkosti*. Ostrava, 1992. ISBN 80-85491-13-3.

DIAMANT J. *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc, 1995.

DRNOVŠEK, M. – BRODNIK, V. *Množično izseljevanje Slovencev v Združene države Amerike* Ljubljana, 2002. ISBN 961-234-409-4.

DUBOVICKÝ, I. *Češi v Americe: České vystěhovalectví do Ameriky a česko-americké vztahy v průběhu pěti staletí*. Praha, 2003. ISBN 80-862-39-04-7.

DVOŘÁKOVÁ, Z. *Politikové na útěku: Osudy zmařené 25. únorem 1948*. Praha, 2004. ISBN 80-7323-070-4.

GAMS, I. *Geografske značilnosti Slovenije*. Ljubljana, 1998. ISBN 86-11-15392-8.

HABSBAWN E. J. E. *Věk extrémů: Krátké 20. Století 1914 – 1991*. Praha, 1998. ISBN 80-7203-185-6.

JIRÁSEK, Z. *Prameny a studie k dějinám československého exilu 1948 – 1989: Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*. Brno, 1999.

KLEMENČIČ, M. *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji*. Maribor, 1987. ISBN 86-377-0182-5.

KONEČNÝ K. – MOTLÍČEK T. *Studie z dějin emigrace: Sborník studentských prací*. Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Katedra historie. Olomouc, 2003. ISBN 80-244-0730-2.

KRATOCHVÍL, J., et al. *Český a slovenský exil 20. století*. Brno, 2003. ISBN 80-239-3377-9.

NEŠPOR Z. R. *Sociologické texty: Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2002. ISBN 80-7330-017-6.

PEJSKAR, J. *Útěky železnou oponou*. Praha, 1992. ISBN 80-7023-125-4.

POLIŠENSKÝ J. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky II.: Češi a Amerika*. Praha, 1996. ISBN 80-7184-147-1.

TIGRID, P. *Politická emigrace v atomovém věku*. Kolín nad Rýnem, 1974.

ZIBELNIK, M. B. *Slovenski imigranti in njihovi potomci v Clevelandu: Etnična identiteta, srečevanje med kulturami in fenomen tujosti*. Univerzita v Ljubljani. Filozofická fakulta. Katedra filozofie a sociologie, 2010.

Internetové zdroje:

[cit. 2010-06-01]. URL: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=043&clanek=030426>>.

[cit. 2010-06-11]. URL:

<http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Klemencic_Slovenske_naselbine.htm>.

[cit. 2010-06-11]. URL:

<http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Drnovsek_slo.htm>.

[cit. 2010-06-12]. URL: <<http://www.rferl.org/info/history/133.html>>.

[cit. 2010-06-12]. URL: <<http://www.novinky.cz/domaci/168547-radio-svobodna-evropa-otevrela-sve-nove-sidlo-na-prazskem-hagiboru.html>>.

[cit. 2010-06-19]. URL: <<http://www.navychod.cz/?req=print&id=25>>.

[2010-06-23]. URL:

<http://www.uszs.gov.si/si/o_uradu_vlade_rs_za_slovence_v_zamejstvu_in_po_svetu/osebna_izkaznica/>.

[2010-06-23]. URL: <<http://lit.ijs.si/center.html>>.